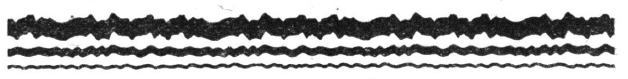

سورہ

(ایکنچی پیل)

عدد ۲ * سنہ ۱۹۰۹

1909 N 2

اورنبرغده اون بیس کوندره برهققان ادبی
فنی و سیاسی مجموعہ در

محرری: رضا الدین بہ فخر الدین
ناسر لری: محمد ساگر و محمد زاگر رامیفلر

شورا

مجموعه سينڭ بابلىر اوشبو ترتيبده بولنور:

- ۱) مشهور آدملىر والوغ حادثه لىر. بوبابك ايسكى ويكىلردن بىرر بيوك آدمنىڭ ترجمه ھالى درج اولنور. پادشاھلردن بحث ايدىلىگى وقت مملكتلر ينىڭ قسقه چە جغرافيه وتارىخى سويلە نور.
- ۲) مقاله لىر. بو بابده ادبى، تارىخى، اجتماعى مقاله لىر بولنور.
- ۳) تربيه وتعليم. بوبابك حفظ صحت، تدبير منزل، تعليم، مكتب ومدرسه، شاكرد هم معلملرگە دائر بندلر يازلنور.
- ۴) كشفيات واختراعات.
- ۵) متنوعه. مملكت ايچنك وطشنىك اولان ھر تورلى خبر ومعلومات يازلنور.
- ۶) تقرىض و انتقاد. يگى چىقىمش اثرلر (كتاب، رساله وغزته هم ژورناللر) حقندە معلومات ويريلور.
- ۷) اجمال سياسى. روسيه نڭ ايچنك وطشنىك اولان ايكى ھفتە لك سياسى حاللر قسقلق ايله بيان ايدلنور.
- ۸) مراسله ومخابره. سوال وجوابلر ھەر تورلى مکتوبلر يازلنور.
- ۹) حكایت. اشعار. لطائف ومقاللر.

محررى: رضاء الدين بن فخرالدين.
ناشرلىرى: محمد شاكر ومحمد ذاكر راميفلر.

آبونه بدلى: يىللىق دورت روبلە - ۶ آيلىق ۲ روبلە ۲۰ كاپك.
«وقت» ايله برگه آلوجىلرغە: يىللىق بدلى - ۳ روبلە، ۶ آيلىق ۱ روبلە ۸۰ كاپك.
ممالك عثمانيه دەه وسائر مملكتلر دە: سنه لك بدلى - ۱۵، يارم سنه لك ۱۰ فرانك در.

Оренбургъ. Редакция „ШУРО“ } آدرس:
Orenbourg. (Russie) Rédaction „Chourà“.

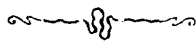
۵ محرم ۱۳۲۷

۱۵ اغتور ۱۹۰۹

۲ نچى سنه

۲ عدد

شورا دىمر والوغ حادىلىرى

۲۸ نچى آوغوستىدە مسقوالىلر فزاندىن عىسكر چىقونى كوتوب طور دقلىرى وقت هېچ حساب ايتىمىكان يردە اورمان آراسىدىن بىر فرقه آتلى عىسكر چىقوب مسقوا عىسكرىنىڭ يورا كىنە هجوم ايتىدى وكوب آدملىرىنى اولدر دىكلرى صوڭ اورمان ايچىنە كىرو كروب كىتىلەر. اسىر آلتىش كىمەسەلردىن صورادقلىرى صوڭ معلوم ارلىدىنە كورە مذكور فرقه كىناز بىنانچى قوماندە سىندە اولان عىسكر اولمش ايمش.

۲۹ نچى آوغوستىدە قىزان شىرنى تمام محاصره ايتدىلەر. فقط بوندىن صوڭ كىناز بىنانچى، مسقوا عىسكرىنە راختلك وىرمادى بلكە هميشە هجوم ايدوب طورر، قارشوسىدە عىسكر كوبايسە اورمان آراسىنە كروب قاچار ايدى. شىر ايچىندە اولانلر ايله اشارت ايدوب سوبلاشلىر وهر وقت فزاندىن وىرلمش اشارت بويىنچە حركت ايلر ايدى. شويلا ايدوب بو كىمەسە مسقوا

يادكار خان

(باشى ۱ نچى عددە)

۲۴ نچى آوغوست (۹۵۹ - ۱۵۵۲ دە) مسقوا عىسكرى عمومى صورتدە «قىزان» شىرىنە هجوم ايتىدى. مسلمانلردە بونلرغە قارشو چىقىلەر، قلعه اوستىدىن طوپ آتدىلر و مسقوالىلر ايله آرالاشوب قىلچ و سونگولر ايله صوغشىلەر. صوغش كون تون بويىنچە دوام ايتىدى. اوشبو محاربەدە بهادر اسلام بك، سونچالى بهادر و غىرلر شىهد اولدىلر.

۲۷ نچى آوغوستىدە اولان صوغشە مسلمانلردىن قاراميش اوغلان اسملى مشهور آدم اسىر اولدى. ايوان غروزىنى بو ذاتدىن قىزان احوالىنى صورادىغىندە: «قىزانلىلردە صلح فكىرى يوق، جانلىرىنى فدا ايدىرگە قىرار وىرمشلىر» دىە جواب وىردى.

۵ نچى سنتابر (۲۶ نچى رمضان قدر كېچەسىنە قارشو پنجشنبه كون) ايرته ايله دارى كوتارلوب كرىپوستنى يېمەردى، هوا توزان وتوپراق ايله تولدى، مسلمانلار فوق العاده قورقدىلار وشاشوب قالدىلار، ايشته بونلارنىڭ اوشبو حيرته طور دقلرى بر وقت يەرلىكان اورندن مسقوا عسكرى شەرگە كره باشلادى. مسلمانلار اشنىڭ حقيقتىنى آڭلاب مسقوا عسكرىنە قارشو طور رغه كرشدىلار هم ده شېردن بالفعل قوغوب چىقاردىلار. هر ايكى طرفدن حسابسىز آدم اولدى. صو بتدىكى سببلى مسلمانلار اميدلارنى اوزه باشلا- دىلار ومع ذلك بر دقيقه فرصت فوت ايتما كسزىن قلعهنى توزاترگە وقويمەلرنى اولكىچە تعمير ايدرگە كرشدىلار. آز وقت ايچندە اولگىدن گوزل روشده توزاتوب قويدىلار.

۶ نچى سنتابر ده اوستروغ و آرچه شەر- لرينه ييارلمش عسكر اوشبو ايكى شەرنى آلوب كوب ماللر، خاتون و قزىلر اسير ايدوب اون كون ايچندە قايتوب كالدىلار، قزان بايلرىنىڭ داچەلرئىنى ياندروب جملەسنى هلاك ايتدىلار. آرچه ده كوبراك ييانچى كنانزنىڭ اولگى صو- غشدىن قورتلمش خلقلرى طورر ايدى. بوندىن صوڭ مسقوا عسكرىنىڭ آزوقه احتياجلرى قالمادى، زيرا حسابسىز آزوق توياب قايتدىلار. و ايكىچى طرفدن ده قزان خلقينه ياردم ويروب طورمقە اولان چيرمىشلرنى تاراتدىلار، بالالرىنى اسير ايتدىلار. شويلا ايسە دە قزانلىلارنىڭ ملتق و طوپلرى آستندە هم ده يغمورلار ايچندە طورر غە مجبور اولورلار و اوشبو كوزگى يغمورلرنى دە قزان مسلمانلارنىڭ سحرلارينه حمل ايدرلار ايدى. گويا مسلمانلار هر كون قوياش چىققانده قلعه اوستنە بنوب قچقرەلر، ياولق و كىوملرى ايله روس عسكرىنە اشارت ايتەلر بولادردە، شول

عسكرى ايچون بيوك بر بلا اولدى، هر برى ييانچى اسمندن قورقوب اوركوب طورا باشلا- دىلار. اوشبونىڭ ايچون ايوان غروزنى، عسكرىنى ايكى گە آيروب برىنى شەرگە و ايكىچىسنى كنانز ييانچى گە قارشو قويدى. كنانز ييانچى گە قارشو بر عسكرنىڭ بر فرقهسى ياشارلوب يالگىز بر فرقهسى گنە كورلدى. كنانز ييانچى فرقهسى بونلارغە هجوم ايتدىكلارندە، ياشارلوب طورمقە اولان فرقه اردلارندن چىقوب يوللارنى كىسدىلار. اوشبو وقت ايكى آرادە الوغ صوغش بولدى. كوب مسلمانلار شهيد وكوبلار اسير اولوب بعض برلرى قاچوب قورتولدىلار. ايشته ييانچى عسكرى تارالدىشى صوڭ مسقوا عسكرى كوچ حاصل ايتدى و جملەسى شەرگە قارشو طور رغه باشلادىلار.

يانچى عسكرىدن آلمش اسيرلرنى شەر قارشوسندە باغانالارغە باغلاب قويدىلار همە شەر ايچندە اولان فارنداشلرئىنە غطاب ايدرك : «آتمە كز، شەرنى ويركز!» ديه قچقر رغه قوشدىلار، فقط قزانلىلار بوڭا هيچ التفات ايتەلدىلار.

باللانوب كىلوچى نەسە مېندسىنە دارى قويوب قلعهنى كوتارتور ايچون بولاق يارندن آتالئىق ايله تومان قاپقالارى آراسينە قازوب واررغە ديه ايوان فرمان و يردى، فقط قاماى ميرزا بوڭا كوره قزانلىلارنىڭ صو يوللارنى بوزمق موافق اولە چغنى بيان ايتدى. شوڭا كوره Дауровыя Бани اسملى اورندن قازرغە كرشدىلار. اون كون قدر بر مدت قازدقلرى صوڭ اوستنە يورمكە اولان آياق تاوشلرى ايشتولە باشلادى. شونى بىلدىكلارندە صو يولنىڭ آستنە بتدىكلارندە شېھەلرى قالمادى وشول يرگە اونبر يېچكە دارى قويدىلار و اوت يياردىلار.

ايدى (۲). فقط قزانلىلر بوسوزلرگه اصلا التفات ايتمازلر، هميشه اوزلرينىڭ قلچ و سونگولرى ايله جواب ويررلر ايدى.

مسقوا عسكەرلىرى كوب اولدقلرندىن نوبت ايله حال يىغوب صوغشقلرى حاله قزانلىلر پك آز قالدقلرندىن طوناش صوغشقلر ايدى. آرچه قايقاسنده اولان مسقوا عسكرى صوغشدىن توقتاب آشارغه اوطوردقلرى بروتقت، كينات شهردن اون بيك مقدارى مسلمان چيقدى بونلارنىڭ باشلقلىرى قراچه ميرزا ايدى.

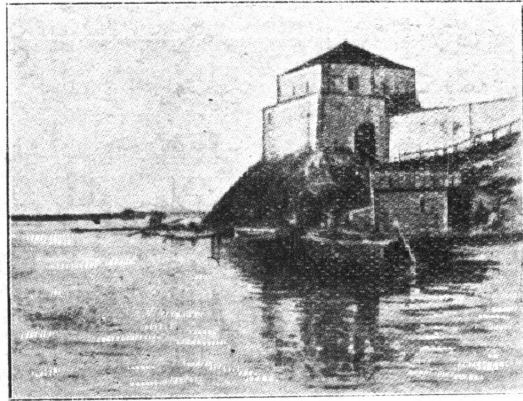
اوشبو وقت ايكى چير و آراسىغا غايت بيوك صوغش اولدى، هر ايكى طرفدىن كوب آدم تلى اولوب روسلارنىڭ مشهور سر عسكەرلىرى مجروح مقتول اولدىلر، اگرده يىكى عسكەر

كلوب يتماسه ايدى، قزانلىلر مسقواليلارنىڭ طوپلرنى غنيمت آلمش اوللر ايدى. مسقوا عسكرىنىڭ قزان ياندىن طورا باشلا- ديغينه بيش هفته اولوب، قزانلىلردىن اونىيگدىن آرتق جان حسابى تلى ايتدىلر ايسهده قزانلىلر هميشه اوزلرينىڭ غيرتلىرىنى كچىلك كتورمادىلر و هميشه مدافعه و محاربه ده اولدىلر، اوشبو سببىدىن مسقوا عسكرى آراسىغا ايمىدىسلىك تارالا

(۲) بوسوزنى قارامزىن روس مؤرخلردىن كور- چروب يازسده اوزى اشانى و: «بلغار يرى بو وقتغه قىدر مسقوا ملكى اولدىغى يوق!» ديهدر. لىكن اگرده شول سوزى ايوان ايتىش ايسه قزاننىڭ جنوب طرفىدا اولان چواشلىر و چيرمش هم موردوالر اعتبارى ايله ايتىش اولسه كرك. آنلر بلغار يرى اولدقلرى حالده روسلرغه اطاعت ايتىشلر ايدى.

ساعت ايله يىللر چيقوب بولوتلر قباروب يغمور ياورغه كرشه بولادر. روسلر بو حالگه عاجز قالدقلرى ويانلارنى اولان تريلارنىڭ كوچلىرى يتمايدىكى صوك عاجز قالوب مسقوادىن پادشاهنىڭ تريسىنى كتورتىش بولالرده شوندىن صوكغنه قزانلىلارنىڭ سحرلىرى باطل اولمش بولادر (۱).

بوندىن صوك مسقواليلر مناره روشنده ۱۸ آرشىن بيوكلىكتىده بر نرسه ياصاب تكارماچلر قويدىلر و اوستىنىه طوپلر اورنلاشدر و بوندى قلعه ياندىن ايلتدىلر و ايرته گوسىن شونىڭ اوستوندىن شىرنىڭ ايجىنه آتا باشلايدىلر. ومع ذلك قزانلىلار شىرنىڭ طشىغا، چيقوبك صوغشقلر، مسقوا عسكرىنىه مناسب وقتلر ايله هجوم ايدوب طورر لر ايدى، اوزلرى آزايدقلرى كى مسقوا

قزان قلعە (حصار) نىڭ كورنىشى.

عسكرىنىده هر كون يوزلب بيگىل كىمتورلر ايدى. ايوان هر كون صلح عرض ايدر «بالا لركىز، خاتونلركىز، مال لركىز و خانكز ايله ايسته دكىكز يرگه چيقوب كىتوكز؛ بزگه فقط شىر گنه كرك، زيرا بوشىر بلغار يرىنىه سالنمشدر كه اول ير ايسكىدىن مسقوا ملكى اولمشدر دىيور

(۱) روسلارنىڭ اشك معتبر تاريخلىرىنىڭ منبعلىرى ماناخلر طرفىدىن يازلمش شىلردىر، شونىڭ اىچون آنده بويلا شىلرگه، چوق تصادف ايدلنور. فقط بوخبر قزان صوغشنىه سر عسكەر اولارق كلوب كوردىكلرىنى يازوب يوروش كىناز قوربىكى طرفىدىن يازلمش همده كوزى ايله كوردىكىنى بيان ايدرك يازمش شىلرىنىڭ بربدر. قوربىكى بونى كوروش ايسه قزانلىلر باشقه بر جدى واصللى اولان شىلرنى ياشور اىچون روسلرغه بويلا بر كوسترش ايتىش اولورلر.

باشلادی. ایوان غروزی بو حالدن قورقوب، هیچ شفقت و مرحمت کوسترماي صوغشرغه فرمان ویردی.

۳۰ نچی سنتابر (۲۰ نچی شوال جمعه کون) ده روسلر آرچه قاپقاسینک آستینی قازوب داری قویوب کوتارتدیلر. قزان خلقی بو حالدن حیرتک طور دقلری وقت روسلر اوشبو آرچه قاپقاسنده، آتالیقی و تومان قاپقالرندن هجوم ایته باشلادیلر. بونی کوردکده مسلمانلر عقللرینی بیخوب قارشو طوررغه و اداغنه ایدرگه کرشدیلر و اوشبو وقت بو کونگه قدر مثالی کورامکان بیوک صوغش بولدی. روسلر طغرلاشوب شهر ایچینه کردیلر و اوراملرده صوغشدیلر. تاوش غاوغا، اولم قرلش قیامت علامتی اولدی. آخرنده ده روسلر کیر و چیقارغه و قاچارغه مجور اولدیلر. قزانلیر، مسقوالیلر طرفندن چوقرلرغه سالنمش کوپرلرینی یاندردیلر، یئرلکان قلعهلرینی تورلر قاپقاسینک اولان مسقوا فرقه سنی قوغارغه مرفق اوله بیلملر. ومع ذلک بو قدر مشقت وزحمتلر ایله قلعه نی یا گارتولرینه روسلر تعجب ایتدیلر.

صوڭ کون

مسقوا عسکری قزان قلعه سینک کوب اورنلرینه داری قویمشلر، اورلرغه کوپرلر

لرینی کوررگه کرشدی.

۳۰ نچی سنتابرده داریلرغه اوت طوب تاشدروب قلعه نی کوتارتدیلر.

بتون دنیا توپراق، توزان، تاش بالچی ایله طولدی و بونی کوردیکلرند روسلر ایلکدن ترتیب ایدوب قویدقلری روش ایله شهرگه کررگه باشلادیلر. مسلمانلر ایسه الله! الله! دیه قاتیغ قچقردیلرده کوکرکارنی ویروب صوغشرغه باشلادیلر قلعه دیوارندن روسلر اوستنه بورانه لر تکره تورگه، قاینار صولر قویارغه کرشدیلر. شهر ایچنده روسلر ایله مسلمانلر شول قدر صوغشدیلرکه تعریف ایتمک ممکن اولماز. اوشبو وقت مسقوا عسکرینه یاردم ایچون یگی عسکر کادی، مسلمانلرده ایچ قلعه و خان سراینه بیخوله باشلادیلر. قلعه دیوارینه مسقوا علمی قادالاشیدی.

(آخری وار)

مقاله لار

توحيد. حيات. اسلام (۱)

حيات اجتماعيه

وفضائلكڭ جملسى تاهل وازدواج ايله باشلانمىشدر. بى آدمڭ عالمده تناسلى شعوب، نسب وقبيله لار ايله انتشارى تناكح وازدواج ايله بولنديغى كىبى آداب وفضائل ايله تربيه سى هم بونڭ ايله اولنور.

كورمز ميسگىزكه: آنالار بالالارنى شفقت ايله ارضاع و تربيه قىلورلر، صئوق واسسیدن هم جملة هلاكتدن حمايت قىلورلر، خير وشرى آكلانورلر، عادت ولسانلرينه دوشوندرلر. حق تعالى نڭ وارليغىنى و بىرلگىنى ياد قىلدر و ب پيغمبرلرنڭ و آخرنڭ اوله چىغنى بيدرلر. مكن قدر ادب ارکان اوگره توب انسانيتنڭ مباديسنه كوندرلر. شرف و حسب كىبى شيلردن خبر و بىرلر. بناء عليه تاهل وازدواج جميح فضائلنڭ مقدمه سى اولمىشدركه: بوهم تربيه نسايه توقتار.

فن تدبير المنزل. بو، بر علمدركه حفظ صحت الازدواج، آداب صحبت، آداب معيشت، آداب معاشرت كىبى فنلر دخى بوندىن نشأت ايتمىشدر. جملة ملتار كندى ادبياتارنچه بو اصولى اقامت قىلماق ايله اوغراشورلر.

اسلاميت دخى بوبالبرده جملة دن آرتق وجهل اعتنا ايلر. چونكه قرآن عظيم خانوزلارله معروف وجه ايله معاشرت قىلماق بالالارنى تربيه قىلماق، آنا و آنايه احسان ايتمك، قرابت

نوع بشرنڭ بودنياده دوامى وافراديڭ انتشار و اجتماعى تاهل وازدواج ايله در. انسان بدنن اولان هر اعضا بر تورلى حكمت ايچون خلق اولنديغىدن هر اعضانى اوزينڭ يارانامشى ايچون استعمال ايتمك حكمته رعايه ايتمك اولور. اگرده تناسل اعضاسى قانونسىز و قاعدهسىز استعمال ايدلنور اولسه آدم بالالارى حيوانلر قىيلندن سربست و شهوت بولنك منهك اولورلر ايدى. بناء عليه بونك اوزرينه جناب حقندن بر حد ايله قانون قويلمىشدركه: بودخى تناكح وازدواج قاعده سيدر. شونڭ ايچون «تناكحوا توالدوا...» ديو لسان نبوتدن امر اولنمىشدر. هم «فانكحوا ما طاب لكم...» آيت كريمه سيله بيورامىشدر.

تاهل و تزوج سببندن اجتماع بشرى ابتداسى اولان عائله حاصل بولوب بونڭ ايله، ولادت، ملكه، صحبت امثالى شيلر ظاهر اولور. بونلرنڭ قوامى ايچون تدبير المنزل و الفت، محبت و حسن المعاشرة حضانه، آنا و آنايه احسان، سياست منزليه صلئ ارحام و شفقت، تعاون و تأديب، تربيه و حفظ صحت ازدواج كىبى فضائل انسانيه ضرور اولمىشدر. جمعيت بشريه به عائد اولان وظائف

قىلىمق حاجت اولنور. بوندن متصرفار، بكار ظهور ايدر ودرلوقريه لرو شهرلرنىڭ برلشمه سندن دخى خانلقار حاصل اولور. بوندن ايسه سياست وملكار ظهور ايلر. وبوندن ده خلافت، سلطنت، قراليت، ايمپراطوريت كى درلو عنوانلر ظهور ايدر.

انسان، هرشى اوزرينه مستعد اولديغى كىي مناصب، رياست ايله تعالى قيلمق غه ده مستعددر. رياست اهلى بر اقليم ايله طويماز، كوب اقليملرى ضبط و تسخير قيلمق آرزو ايدر. بونىڭ ايله ده قناعت ايتماي يالگىز اوزى استقلال ايله بتون ير يوزىنى استلاء قيلمق غه آرزو قىلور. حتى كه: سوگره اسمانه قارار او عالملىرىڭ استلاء قيلمق فكرندن كىرو طورماز. سوگره دخى بر نوع استبداد ايله ترفع قىلور كه: حتى «انا ربكم الاعلى» دىمكندن ده چىركنماز، ايشته اسكى زمانلرده فراغه و جاپاره دورلرنىڭ اولان الوهيت دعوالرى بوندن نشأت قىلمشدر.

انساننىڭ هر بر اشنده افراط و تفریط اولنديغى كىي جاه و رياست هم بويله اولنور. انسان جاه و رياستى انانيت ورفاهيت، حظ نفس اپچون آلور ايسه بو حالده مسرفلردن و مترفلردن اولوب هلاك اولور. اگرده جاه بتونلاي رىسا ترك اولنسه انسانلرنىڭ آراسنده نظام كلى و وظائف عمومى يوغالوب حيات اجتماعيه و جمعيت بشريه پراكندە اولور. جاه و رياست دىدىكمز فضيلت ناموس و اعتدال ايله اولنوب عدالت و اقتصاد اوزرينه اجراء قىلنسه، قانون و شريعتنىڭ قاعدهسى ايله اولنور ايسه بو حالده بونىڭ ايله ابنای بشر آراسنده فضائل و صلاح، محافظه اولنوب حيات اجتماعيه بقا اولنور. انسانلر ايسكى زمانلرده جاهليت سببندن

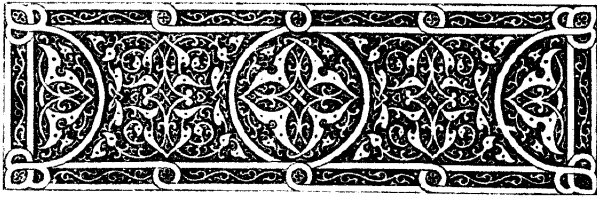
اهللر ينىڭ حقارنىنى يرينه كتورمك ايله بيورر. جاه. بودخى بر خصلتدر كه: بنى آدمى اصلاح و احكام نوعيه سنى تكميل، فضائل فطريه سنى اجراء و شرافت ذاتيه سنى محافظه قيلمق اپچون ضرورى اولان بر امردر. ابنای بشر طبعاً صورت اجتماعيه ايله ياشاب كاورلر. طوب طوب تجمع ايدشوب اوطوررلر. گاهلار آرالرنىڭ نزاع و غوغالار، هرج و مرج كىي حاللر ظاهر اولوب جمعيتلر پراكندە اولور. گاهلار فساد چوغالوب شرافتلىرى ضائع اولور، فطرت انسانيه لرى سونار. انبياء عليهم السلام طرفلردن احياً اولنمش انسانيت و سنت بتوب اتباع هوا و شهوات، خرافات ميدان آلور. بر طرفدن ظلم و جور تعميم اولنور. بناً عليه هر وقت بنى آدم آراسنده آنلرى بوكىي آفاتلردن تخليص و تطهير قيلمق اپچون مصلحار كركدر. ابنای بشرنىڭ فطرت و فضائللرىنى، حيات و سعادتلىرىنى حمايت قىلوب طوررداي حاميلر، ومدبرلر بولنمق، ابنای بشرنىڭ احكام فطريه سنى محاكمه قىلوب طوررداي حاكملر بولنمق و بو خصوصه قويلمش حدود و قانونلرى هر وقت يورتوب طوررداي سلطانلر و ايرلر بولنمق، بونلر هر وقت انسانلرى انبياء (عليهم السلام) نىڭ سنتلىرى اوزرينه حكماً طرفندن قويلمش نظاملر ايله آدم بالالرىنى محافظه قىلوب طوررلر. بونلرنىڭ بويله عمللرى ايله انسانيت محافظه قىلنور.

جاه دخى اول حالده تاهل و ازدواج ايله باشلانر. چونكه انسان تاهل ايدوب بر نچه نفوس و اولاد ظهوره كتوروب كندى عائله سینه حاكم و مدبر اولور. سوگره بر نچه عائللر برگه چىولشوب عشيرتلر ظهور ايدر. بو حالده آنلره بر نچه فضائل و احكام انسانيه يي اجراء

اولنمادىغى جەتدىن آز زىماندە ھەر قايلورينە ھلاكت ايرشمىش ۋەر قايلورينىڭ مۇرد مسكنلرى، خرابەلرى، آثارلرى، كورنوب قالمىشدر. بو ايسە قرآن عظيمنىڭ: (اولم يسيروا فى الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم كانوا اشد منهم قوۋة... » آيت كرىمەلرى ايله اىضاح قىلىنىشىدر. آنلارنىڭ آثار عمرانىلەرى آرخىولوگيا آثار عتيقە خانەلرینە جىدولوب محافظە قىلىنمىقەدر.

(آخرى وار)

امام و مدرس سرور الدين.

حجاز تيمر يولى

دمشق — تيمر يول — چركس مهاجرلرى — آشلق سوداسى
قراولچى و اشلاوچى عسكەرلر — كوپر و تونيللر — تركيا
مهندسلرى — قزولق — مدينه.

۲

اوشبو يىل ۱۹ نچى آوغوست سەھىشە كون (۵ نچى شعبان) حجاز يولىنىڭ « دمشق » ايله « مدينه » آراسىدە اولان مسافەسى طوغرىدىن طوغرى يورر اىچون « مدينه » شەرنە سلطنت ايله رەسمى صورتدە آچىلدى.

اوشبو عىدىنى كورر اىچون « مدينه » گە واروچىلردن « المؤيد » جريدەسىنىڭ صاحىبى على يوسف افندى طرفىدىن كندى جريدەسىنى يازلمىش مەلوماتنىڭ خلاصەسى اوشبودر:
استانبولدىن « مدينه » كە يول آچار اىچون

ھەر بىر عملانى افرات و تفریط يولنى بولدىلرى كىبى جاھ و رياست يولنىدە دخى افرات درجەدە استىداد ايله اولنورلر ايدى. ايسكىلارنىڭ حكومتلرى طوغرىسىدە اولان استىدادلارنىڭ ايكى تولى فئالىق ظھور ايدوب بىرى: خارجى دىگىرى داخلى اولمىشدر. خارجى اولانى قهرمانلىقىدر. و داخلى اولانى دخى ظلملىقىدر. حكمدارلر قهرمانلىقلرى ايله حقوقە رعايت قىلمايوب باشقە ملتە و دولتە تاجوز و غارت قىلورلر ايدى. قهرمانلر قوتلارنچە حكومتلە تاجوز قىلورلر، ايسدىكىلرى بىرلرى و دولتلىرى ضبط ايدرلر و كاھا دىنارنىڭ تولى اقليلرینە استلاء قىلوب جەانگىر اولورلر ايدى.

بىر طرفدىن افرات درجەدە استىدادلرى ورفاھىتلىرى ايله قول آستلارنىدە اولان رەئىتلرینى حدسىز و حقسىز ايزوب ظلم قىلورلر و داخلىدە اولان منافع و فضاىلى بتونلاي ضائع ايدرلر ايدى. بىنا ئاليە اوزلارنىڭ باشلارینەدە تىزىك ايله بلالر كاور و عمللرینە قارشو مجازات اولەرق فرصت تابقان دشمانلرى انتقام آلوب بونلرە هجوم قىلور ايدى. دىگىر طرفدىن داخلىدە افرات درجەدە ظلم و جبرلارنىڭ رەئىتلر اطاعتدىن چىقوب اختلاللر و اھالى آراسىدە تفرىقلر ظاھىر اولور و بونىڭ سببىدىن حيات اجتماعىە اوزرىنە فئالىق ايرشور و حكومتلە انقراض كاور ايدى. شونىڭ اىچوندىكى: قهرمانلىق دورلارنىڭ تشكىل ايدىن دولتلىرىنىڭ عمللرى فسقە بولمىشدر. بىر طرفدىن تشكىل اولنوب دىگىر طرفدىن پىك آز زىماندە منقرض اولوب كامىشدر. چونكە اول زىمانلاردا ظاھىرى قوت و قهرمانلىق فضاىلدىن آرتق كورلور، علموم و معارفدىن ظاھىرى صورتدە مودوچ طوتولور ايدى. بىنا ئاليە ايسكى دورلاردا تشكىل اولان حكومتلر و دولتلە اساسلىرى

بیرارده یاشیل اولنار و آغاچار کورلوب قالادر. «دمشق» دن یولنک یارومینه قدر یرده بدوی عربار واقزالار و بول تیزه سینه بیغولوب اورنلاشه باشلامشلم. بوجال ایسه تیزر یولنک فائده سیننی آکلی باشلادقلرینه علامتدر.

تیزر یول صالنامازدن مقدم، تلف اولوب بته طورغان آشلق، شمدی یول ایله «درعا» هم «دمشق» غه بیارله باشلانغان. آشلق یوکلامش تیزر یول کروانلری هر وقت اوچراب طوردی. حاضرنده آشلق سوداسی میدانه چیقیش هم ده بوکسبنی ایدوچیلر زور صومالر حاصل ایتمشلم. بو اورنلره چرکس مهاجرلری اورنلاشوب بدوی عربلر روشینه گرمشلمر ایسه لرده، زراعت ایله شغللنمکه لردر. «عمان» واقزالی یانده چرکس بایلری طرفندن بنا اولنمش آشلق آنبارلرنی کوروب کتدک. «عمان» اطرافنده آشلق پک اوگمقه یرهم غایت منبتدر. توشلک طرفنده نه ایگون ونه یاشیل هیچ

نرسه یوق. فقط «دمشق» دن ۱۸۰ کیلومتر یرده اولان «علا» واقزالنده هم ده «علا» دن ۷۶۰ کیلومتر یرده اولان «اخضر» ده خرما باغچه لری، یمش آغاچلری کورلدی.

مدینه که واردیغمز وقت تونک اوتمش یرلرنی، قایتدیغمز وقت کوندز طوغری کتورمشلمر ایدی. شونک ایچون بارو وقایتوده «مدینه» ایله «دمشق» آراسینی تمام کوردک.

«اخضر» منزلنده پک کوب باغچهلر اشلاب یاتهلر، تیز کونده بو اورن زور بر باغچهلق و یمش چیغا طورغان اورن بولسه کرک. «دمشق» ایله «مدینه» آراسنی دورت قسم گه آیروب هر برینک باشقه باشقه خریطه سی یاصالمش و هر بر منزل و واقزال اسملری یازلمشدر. اورنلرنک صودن نه قدر بیوک ایدیکی

دیه بیارامش هیئت ایله برلکه آغوست ۱۴ نجی کون آربالرغه کروب اورنلاشلق. اوزاتور ایچون بیخوامش خلق پک کوب ایدی. کروان حاضر اولوب یتدیکی صوگ کاطم پاشا آربالرغه کروب خلقلرغه کوز سالوب: «اورنلاشگزمی، قولایسرلق یوقمی؟» دیه صوراشوب چیقدی. آربالر غایت گوزل اشلانمشلمر و اگ ایلک مرتبه اوله رق خلق یوکلاب سفرگه چیقو. لری ایدیکنی بیلدک. هر آرباده حاجت خانه لر و طهارت آلور ایچون مخصوص اورنلر وار، صو پک مول ایدی. زال حکمنده بر بوش آربا اولوب، آشار و اچار ایچون ایکنجی بر بوش آربا وار ایدی. آشامق ایچمک اسبابی مکمل، خادملر غایت ماهرلر اولوب، جهنم روشنده قزو یرلردن سفر ایدادیککی حالده «دمشق» شهرندن آلمش یمش و بوزلرنی «مدینه» گه شول حالنجه آلوب واروب یتشدردیلمر.

«دمشق» دن حرکت ایتدی کمزدن بر آز صوگ اورمان آراسینه کروب اوتدک و ۲۰ چاقروم یرده اولان «کسو» واقزالینه یتدک. «دمشق» شهرندن اکیوز چاقروم قدر مسافه ده یر پک یخشی، ایگون اوگغان کورله در. دوگی، آرپا، تازی آشلقلری آراسندن یوردک. بو یرارده آشلق برکاتلی اولوب، بر بورتک سالامدن یوز بورتک اولرق و کوب وقت بر بورتکدن ایکی سالام چیقادر دیدیلر. «قصر» ایله «معان» آراسنده اولان یرلر هم منبت اولسه لرده صوآزلخندن آشلق اوسدرمک مشقتلی اولوب، یرنک کوبسی ساچلمای بوش قالادر ایش اما «معان» ایله «مدینه» آراسنک آشلق ساچارگه حاصیتلی اورن یوق. فقط چوقرلرده وبعض بر تاغ آرالرنده یغور صوی یورگان

شول اطرافده بدوی عربلردن قانغیلری طور-
دیغی جملہسی خریطہده کوسترلمشدر.

برنجی قسم «دمشق» واقزالی اولان
«قدم شریف» دن «معان» غه قدر اولوب
اوزونلای ۴۶۰ کیلومتر در. اوشبو مسافه عمراننی
قابل اولوب، بتون بتونه شام یرلری کبیدر.
«درعا» منزلی اوشبو قسمده اولوب

«صیفا» دن کامش یول بونده قوشلور. بونده
واپورلر توزاتر ونیمر یول آریالری تعمیر
ایدر ایچون زاوودلر و بیوک بیوک اسقلادلر

واردر. هر تورلی سودا
اورنی اولوب خستہ
خانہلر مکملدر. «درعا»
ده بر بیگ قدر یورت
اولوب، بیشبیگ قدر
جان ایاسی اولنور. بونگ
ایسه آز کونلر صوئندہ
یگی بر شهر اولاچتی
معلوم.

ایکنجی قسم،
«معان» ایله «تبوک»
آراسی اولنور. ایلك دوه
قافلہسی یوردیکی وقت
قافلہلرنگ تالانہ طورغان
یرلری اوشبو قسمده

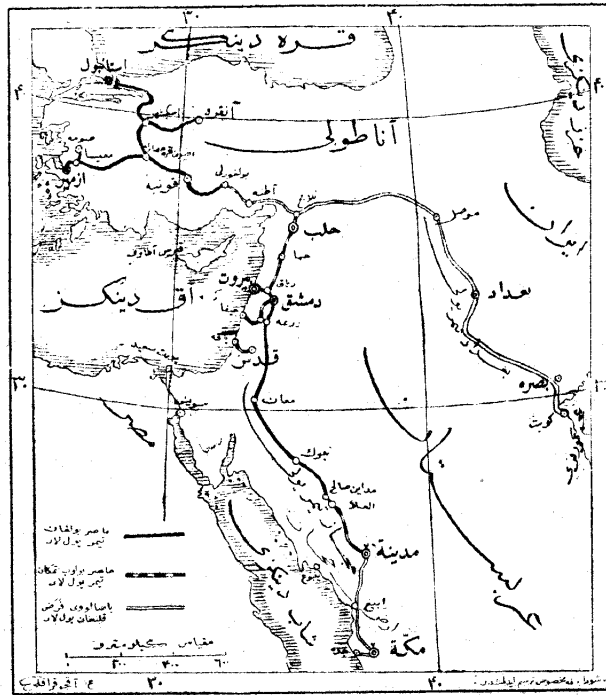
اولدیغندن بونده قلعهلر یاصالوب عسکرلر
قویامش ایمش.

«تبوک»، کوچک بر شهر اولوب یوزم
وخرما باغچہلری کوبدر. رسول اکرم وصحابہ-
لری اوشبو یرگه صرغش ایچون کلمشلردر.
ایلکن بونده بر مسجد اولمش ایسه ده فنا
اولدیغندن کاظم پاشا یگی بر مسجد بنا ایتدر-
مشدر. بزسمو مسجدکه کروب ایکندی نمازی

اوقودق. رسول اکرم وصحابہلر ایچمش قیوغ
همیشه سلامتدر. هم ده رسول اکرمنگ معجزہ
سی کورلمش اولدیغندن قیوغ تر بیه لنمش اولوب،
مسجدنگ احاطہسی ایچندہ قالدراشمش. بز بو
قیوغنگ صووندن ایچدک. مسجدنگ منبری اولوب،
جمعه نمازی اوقولنه در. واقزالدن ۲۵ دقیقه لک
بر یرده در.

اوجنجی قسم، «تبوک» دن «بدائع»
که قدر اولان اورندر. «علا» هم ده «مدائن
صالح» اوشبو قسمدر. «مدائن صالح»، صالح
پیغمبر قوملرینگ

مسکنلری اولوب عذاب
ایله هلاک اولدقلری قرآن
شریفک مذکوردر. بونگ
زور زور وقورقنچلی
تاغ وتاشلر اولنوب،
یارلوب نارالوب یاتالر.
بعض تاشلر تاغ روشنک
وبعضیلری ده مناره
صفتندہ وبعضیلری ده
حاضر آوارغه طورغان
زور اویلر روشنک کورله
لر. هر حالک بو یرلرنی
کور وچیلر آستلری
اوستکه کلمش بنالر

حجاز تیمر یولینگ خریطہسی.

دیه ظن ایسده چکلردر. مصر اهراملری
بونلر یاننده هیچ شی دگل. قسقه غنه
تعریف ایدلنور اولسه: «طبیعت انتیکه سی»
دیه ایتورگه کرک اولور. مداین صالح ناغلری
روشنده دنیاده ناغلر اولدیغی معلوم دگلدر.
بعضیلری یاشیل، بعضیلری کوک وبعضیلری
صاری وقزل نوسلرده کورلر. هر نه بو یرلرده
زور بر ڈولقان اولوب آنک اوستنه ده قویاش

قزولقدن باشقه هيچ مشقت كورمادك (آر با
ايچنده اولان قزولقدن شكاييت ايتنه در. يول
صالوچيلرنىڭ نه قدر زحمت چكديكلر ينى شوندىن
آكلارغه ممكن). قزولق هر وقت ۴۴ درجه ده
اولوب بر وقتلر ۴۸ درجه گه يتدى. اگرده بو
اسسيلك حجازدن باشقه يرده اولسه ايدى آدم
اوغلىنى سلامت فالدرماز ايدى. فقط حجازنىڭ
قورى ويغشى اولان هواسى سببندن آنچه
زحمت كورلماز.

مدينه

شعبان ۳ نچى يكشنبه كون (۱۷ نچى
آغوست) مدينه كه ۱۳ كيلومترده اولان « محيط »
واقرالندن حركت ايتدك. شول آراده « احد »
تاغى كورله باشلادى. خلقلر شادقلرندن
واحترام يوزندن آياقلرينه طورديلر، كوب ده
وارمادق مناره، فته خضرأ كورله باشلادى. هر
كيمينڭ آغزندن اختيارسز اوله رق صلوات وسلام
اوقولورغه باشلاندى. هر كيم: « السلام عليك
يا رسول الله! السلام عليك يا حبيب الله! السلام
عليك يا اكرم الخلق على الله! السلام عليك يا
سيد المرسلين! » ديه قچقرلر ايدى. حرم
شريف كورلورگه باشلادى ومدينه گه يتوب
توقتادق.

كرواننى قارشو آلور ايچون مدينه خلقى
چيقمشلىر ايدى. عالمر و بيوك مأمورلر آلداغى
صفه طورلر و هر برينڭ آلدىك مشير عبدالله
پاشا ايله عسكر قوماندانى سعيد پاشا بولنورلر
ايدى. ايكنچى بر طرفه صف اوله رق طور وچى
عسكر موزيقي اوينار ايدى.

استانبول هيئتى آر بادن توشديكى ايله
شام مفتيسى حرم گه قارشو اولديغى حاله سلطان
ايچون دعا ايتدى. بتون خلق « آمين »

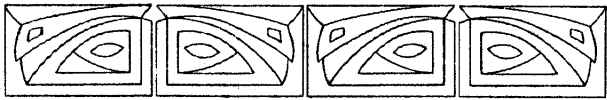
قزوى ايله اوشبو حاللر كه كلديكى ظن اولنور.
« علا » ايله « مدائن صالح » آراسنده قب قزل
بر تاغ كوردك، گويا اوت يانوب طورادر.
دورتنچى قسم « بدائع » دن « مدينه » گه
قدر اولان اورندر.

نيمر يولنى عسكر صاقلاب طورادر، مدينه
گه ياقينلاشديچه عسكر كوبايا بارادر. تاغ
باشلرنده و تاغ آرالرنده عسكرلر قراول طورالر.
« مدينه » ايله « مدائن صالح » آراسنده اولان
عسكرنىڭ مقدارى اونبيشيىڭ مقدارنده ديديلر.
فقط بونڭ سكر بيىڭ مقدارنده اولانى دائيمى
اوله رق « مدينه » ده طورادر. يول اشلامكه
اولان بيشيىڭ قدر عسكر بو حسابه داخل دگل.
واقرالر صالنوب بتمكان، بعض منزللر ده
بتونلاى يوق، كوپرلر اشلانوب يتمكانلر. بتون
يول بوينده دورتيوزدن آرتق كوپر وار.
« القصر » منزلنده غايت بيوك بر كوپر اولوب
عجايب روشده محكم اشلانمشدر. بيش عدد
تونل اوتدك. زور تاغلر نى تيشوب چيقمشلىر.
يول غايت گوزل و محكم روشك اشلانمشدر.
بونڭ ايچون صرف ايدامش مشقتلر نى آدم
بالاسى خيالىنه اولسون كتوره آلاماز. بوندر
بيوك تاغلر نى تيشوب چيقمق و بونداى تيران
چوقلرغه كوپرلر صالحته اولان مزيت تركيا
مهندسلىرينه عائد بر شيدر. بونلر جمله سى ۳۴
مهندس اولوب الك زورارى مختار بك ايله نظيف خالدى
در. مهندسلىرنىڭ باشلقلىرى گرمانيا مهندسى مينسه
پاشا ايسه ده فى الحقيقه اش اشلاوچيلر تركيا
مهندسلىرىدر. دورتنچى قسمك ايسه مينسه پاشا
نڭ قاتوشى هيچ اولمامشدر.

« دمشق » ايله « مدينه » آراسنى اوچ
تاولكده واردق. نماز ايچون هم ده آشاوايچون
توقتاغان وقتلر مزم ۲۷ ساعت مقدارنده اولور.

مجلس آچلدیغنی بیلدر ایچون موزیقه مارش ھمیدی اوبنادی. بوندن صوڭ شام مفتیسی سلطان حضرتلری ایچون قچقروب دعا ایتدی. بونڭ تمام اولدیغی ایله کاظم پاشا نطق سویلادی. بوندن صوڭ اوشبو ترتیب اوزره بسو ذاتلر خطبه سویلادیلر: «دمشق» عالمترینڭ شیخی کبری، بونڭ اوغلی، اللواء جریدهسی مدیری علی بك فهمی، محمد افندی فهیمی الرشیدی، المؤمنید جریدهسی صاحبی علی یوسف، مسجد نبوی خطیبی، شیخ محمد مودی، شیخ علی الجزی، مکة مکرمه مفتیسی، شیخ محمد کیشار وغیرلر. احمد پاشا العندی بر قصیده انشاد ایدوب اوقودی. سلطان طرفندن وکیل اولهرق کامش جواد پاشا مختصر بر نطق سویلاب مجلسنی تمام ایتدی. موزیقه، مارش ھمیدی اوبنادی وتوپلر آتولدی.

(حجاز تیبر یولینڭ مادی ومعنوی فائزسی، حاضرکی حالی ایله استقبالی حقنک بعض مطالعهلر کله چک عددده یازلنور).

ترکستان ولایتی.

آثار عتیقه ومسکوکات عتیقه.

مدنی ملتلردن کوب درجهلر تدنیده ایدی کمزنی اثبات ایدرگه، ملی موزه خانه لرمزنگ بولماوی کفایت ایدر. روسیه مسلمانلری ایچون قران، اوفای، اورنبورغ کبی شهرلرده، هیچ اولماسه اوچیسندن بریسنده، مسلمانلرغه مخصوص بر موزه خانه تأسیس ایدرگه تیوش

قچقروملر. بوندن صوڭ نظام ایله حرم شریفکه یوردک، هیچ کیم هیچ کیمینی کورماز ویلماز، بلکه هر کیم وجد وشادقلره غرق اولهرق یورلر ایدی. «باب السلام» دن حرم شریفکه کردک. خلقده تاوش فلان بتدی. روضه شریفده ایکی رکعت تحیه المسجد نمازی اوقودق، بوندن صوڭ مزار شریفکه واردق. مدینه مفتیسی قچقروب دعا قیلدی بزلر آمین دیوب طوردق. صوڭره ابوبکر، عمر رضی الله عنهما قبرلرینه، مقام فاطمه قارشوسینه کلدک. ایکندی نمازینی جماعت اولوب اوقودیغمز صوڭره سنده تارالوب اورنلاشدق.

ایکنچی کون (دوشنبه) ایرته ایله حرم شریفکه واروب ایرته نمازی اوقودق، آندن چیقوب «جنت بقیع» نی زیارت ایتدک. مدینهده بو کونگی قزولق ۴۴ درجهده ایدی.

سهشنبه کون (۲۹ نچی آوغوست و ۵ نچی شعبان) مدینه شیری تمام زینتلانمش ایدی. بویله بر زینت مدینهده هیچ وقت کورلماشدر. زیرا مدینه خلقنده بو کون دورت عید ایدی: تیمر یول کیلوی، عثمان پاشا کیتوی، سلطاننڭ تختکه چیقغان کون اولوی، دستور اعلان ایدلوی. تالغ ایله حرم شریفکه واردق. ایرته نمازنی اڭ ایلک وقتنک اوقوب حجره سعادتنی زیارت ایتدک. «باب رحمت» دن چیقوب سلطان بایرامنی تبریک ایدر ایچون حکومت سراینه واردق. بوندن چیقوب واقزالغه کتدک. قویاش چیقغان وقتده واقزال یانینه خلق بیغولوب بتدی.

برنجی صف اولهرق کاظم پاشا، عبدالله پاشا و آنلرنک اورنالرنده جواد پاشا، اوڭ وصول یاقلرده عسکری مأمورلر، استانبولدن کامش جمعیت وبونلر آرتنده باشقه خلقلر تزلدیلر.

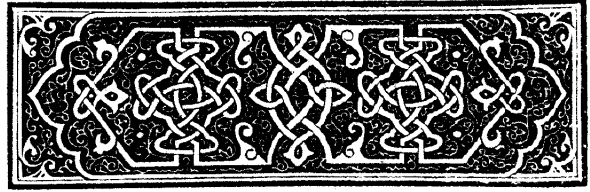
خواجه احرار قبری ہم شہردن ۴-۵ چاقورملر مسافہدہ اولوب، اطرافنہ ایسکی قبرلر خان زادہلر بیوک مأمورلر قبرلری کوبدر. موزہ خانہ اولکی کشیلرنک طورمشندن سیاسی ومعیشی، رسم، عرف وعادتلرینی بحث ایدوب وشونلرغہ عائد شیلرنی بر اورونغہ یغشتروب کوسترودن عبارتدر.

موزہ خانہ ایکی تورلی اولور. بریسی: طبیعی روشدہ کوسترلور. دیگر صناعی در. موم (بالوز) وشونک کبی نرسہلردن یاصالوب یاوروپادہ بوندی موزہ خانہلر کوب اولوب، شہردن، شہرگہ سیاحت قیابوب، تماشاخانہلردہ کورساتورلر، معارف اہلی شوندی اورونلردن کوب عبرت آلالر. آتا-بابالری طورمشندن، عرف وعادتلرندن خبردار اولور ملایت حسی آرتور. دیہککہ بر بیوک درس خانہدر. لکن بیز مسلمانلر موزہ خانہلر کبی عبرتلی ویستوفکہلر کبی فائدہلی اورنلرنی کورودن وآنلردن عبرت آلدن محرومدرمز. چونکہ غایت جہالتمزدن بو کییلرنک ماہیتنہ ایرشہ آلمادیغمزدن بوندی اورنلر فنا صایولور. شول سببلی ملی موزہ خانہلرمز وجودہ کلمہسی مشکل کورلمکدہدر. لکن غیرت واجتہاد اللدن بر شی قورتاماز، مشکل شیلردہ غیرت واجتہاد سایہسندہ سئل اولور. درست، بزنک ملتنگ موزہ خانہلردن مہمراک ایشلری نہایتسز کوبدر. لکن موزہ خانہ عموم ملت ایچون مکافی ایش اولمای بلکہ اوزینہ مخصوص قوللری وماللری ایرکن تاریخ مفتونلری (اوپیتلر) طرفندن بولا طورغان ایشدر. بو ایسہ خصوصی فکرمز ایدی. کلمہچکک «تاشکند» موزہ خانہ سندہ گی شیلرنی اختصار اوزرہ یازارمز.

احمدجان بیکتیمروف

ایدی. خصوصاً مسلمانلرنک مرکزی اولغان ترکستان ولایتندہ ضروردر. چونکہ ترکستان ولایتی استقلالی بتوب، روسیہ حکومتینہ قوشلغان مسلمان پادشاہلرینک الک صوگھسیدر. شول سببلی مسلمانلرغہ عائد اسباب (ماتیریال) تاریخی ومعیشی شیلر یتارلیک روشدہ تابارغہ ممکن اولاقچ. تماماً مهاجر روسلر کیلوب، یرلشوب بتکاندن صوگ، کیراکلی و آثار عتیقہگہ منسوب شیلر یرغالبوب بتہ چگنک شہدہ یوقدر. چونکہ مهاجر موثریق روسلر مسلمانلرغہ نسبتا دہا متعصب وجاهللدردر. شول سببلی تاریخہ عائد اولغان شیلر قدرسز اورونلردہ قالاچق، یا کہ بتون بتونہ محو اولاقلدردر. مثلاً: ترکستان ولایتندہ «سمرقند» شہردن ایکی تاش قدر مسافہدہ (خرتنک) اسملی قریہدہ اسلام عالملرینک بیوکلردن: ابو عبد اللہ محمد بن اسماعیل البخاری. سمرقند قریبندہ «ماترید» قریہسندہ اعتقاداتک حنفیلرنک شیخی محمد بن محمد ابو منصور ماتریدی. سمرقند ایچنک ہدایہ صاحبی برہان الدین ابوالحسن علی بن ابی بکر الفرغانی المریغینانی وغیر بونلر کبی بیوک ذاتلرنک مقبرہلری واردر. بوندی بیوک کیمسہلرنک قبرلرینی البتہ تریہلمک لازمدر. ہر قایو ہندہدہ اولسہ اولسون ہر قایو ملتی خصوصاً مترقی قوملر بوندی ذاتلرنک مقبرہلرینی اعتبار ایتہلر، بوندی اورونلرغہ بیگراکنہ آثار عتیقہگہ منسوب اولغان جمعیتار دقت ایتہلر. سمرقند شہرندہ ایلکدہ بیوک شہر ایران شاہلرینک اسمنہ بنا قیلنغان «افرسیاب» شہری اورندہ «شاہ زند» مسجدی یانندہ کچنک ذکر ایتدی کمز گورستاندہ تاریخی شیلر گورستان داغی خط کوفی ایلہ یازلغان بیوک، بیوک مرمر تاشلری کوبدر. لکن احاطہسی یوقہ کورہ تیز زمانہ یوغالبوب، قومغہ کومولوب، فالولری احتمال.

اسلاملار صوڭ وقتلارده تیزل ایتدیلر ایسه ده آلتینچی عصر آخیرلارنده ویدنچی عصر اوللارن ده خیلی کتبخانه لر اولدیغی مرویدر. یا قوت حموی دیپور:

ایسکی مسلمان لرده کتبخانه لر

« مرو » شهرنده پک عزیز کتابلر اولنور اییدی. بن آیرلدیغم وقت « مرو » ده اون دانه کتبخانه اولنور اییدی که بونلارنڭ امثالنی دنیا یوزنده کورمادم. بونلردن « عزیزیه » اسملی کتبخانه ده تخمینا ۱۲۰۰۰ جلد اولنور اییدی. « خاتونیه » اسملی کتبخانه دن کتاب آلوب طور- مق قاعه سی ینگل اولدیغی جهتل بوندن عاریت آلمش کتابم هر وقت ۲۰۰ جلد مقداری اولور اییدی. اوشبو کتابلارنڭ علمارینه چومدیغم سببندن اهل اولادمی، وطن اجابمی اونوتدم. ایشته بو « معجم البلدان » نام اثرمده اولان فائده لر اوشبو کتبخانه لرده اولان کتابلردن استفاده ایدلمش شیلر در.

اگرده « مرو » اوستنه تاتار عسکری کلمیه اییدی آخر عمرمه قدر بو شهردن آیرلماز، کتابلرندن استفاده ایدوب طورر ایدم. یا قوت حموی، ۶۲۶ تاریخنده وفات اولمشدر. بوذات چیقدیغی صوڭ کوب عمر کچمندی « مرو » شهری تاتارلر طرفندن تخریب ایدلیدی. تاتارلر کرشم یرلرده کتبخانه لرنڭ نصیبلی نه روشده اوله چغی معاوم اولدیغندن اوزون سویلرگه حاجت یوقدر.

ایسکی اسلاملر علوم طبیعیه وبالجمله فنونه عاشق اولدقلرندن بیوک بیوک کتبخانه لرده وجوده کتوررلر اییدی. « دراپر » دیپور: مأمون خلیفه بغداد شهرینه یوز دوه یوگی کتاب کتورتدی. روم شرقی ایمپراطوری اوچنچی میشل ایله عقد ایلدیکی معاهه نڭ شرطلارندن بریسی ده استانبول کتبخانه لری نڭ برینی خلیفه یه ویرمک اییدی. بو کتبخانه ده بر چوق خزانن عامیه اولنوب آراسنه بطلمیوس حکیمنک ریاضیه فلکیه یه دائر اولان کتابی ده بولندی که مأمون آنی فی الحال عربی یه ترجمه ایتدروب « المجسطی » دیه اسم ویرلیدی. قاهرده بر کتبخانه ده یوز بیگ جلد کتاب اولنوب، جمله سی بر قاعه ده یازلمش و بر نظام اوزرنده جلدلنمشلر اییدی. بونلردن آلتی بیگ بیشیوز جلدی یالکز علم طب و علم هیئته دائر اییدی. بو کتبخانه ده ایکی دانه کره مصنعه هم اولنور اییدی که بریسی صافی کوشدن و دیکری ده چویندن اییدی.

اندلس خلیفه لری طرفندن تأسیس ایدلمش کتبخانه ده آلتیوز بیگ کتاب جمع اولنورق یالکز قاتالوغی قرق دورت جلد اولنور اییدی. اندلس قطعه سنده اوشبو کتبخانه و بر چوق خصوصی کتبخانه لر وار اییدی. هر کتبخانه ده ترجمه و نسخه ایتمک ایچون خصوصی بولمه لر اولنور اییدی. بو سوزلرنی « دراپر » سویلر.

بخارا.

بو سنه سوکفی وقتلرده بعض اشلر ایله تکرار مرتبه لر بخاراده بولندم. باشقه آدم لر سیاحت ایدوب یاخود سودا ایچون بولسه ده یورگان یرلری حقنه بیلدکلری وحاصل ایتدکلری قدر معلومات بیان ایدوب برر سیاحت نامه یازالر. یا که برر ژورنال وغزته که مخبرلک ایده لر. بو ایسه تاریخ وجغرافیه فنلرینه پک زور بر خدمتدر. قدیمدن بیرو هر بر ملت لر نك احوال تاریخه لری، تکامل وانقراضلری حقنده معلومات، «Хронологія» نك اساسی اوشبو طریقه صافلانوب کیلمکده در. بو اشکه قرآن وحدیثه تکرار مرتبه ترغیب وتشویقلر واردر. بخارا چیت بر مملکت اولدیغندن طبیعی بخاراغه کیلولرمنك هر برنده کوچم یعنی قوه عقلیه م بتدیکی قدر احوال تاریخه سی حقنده، آثار عتیقه ملیه لری طوغروسنه معلومات ازلام، تیکشورگان بولدم، روسچه «ترکستان سیاحت نامه» لری اوقوشدرغالادم، بیلدکلرمنی بریرگه یازارغه قرا ویردم.

بخارا، مسلمانلر فاشنده «شریف» بر یر صانالمقده در. اسلام مملکتی نك پایتختی اولان اسلام شهریدر. بخارا حقنه گی یازولرنی مسلمانلر اعتبار ایله اوقیلر، شو سبیدن آنک ایسکی تاریخ حقه ده قسقه روشده بولسه ده بر آزغنه یازامن.

بخارا، پک ایسکی بر شهردر. قدیم زمانه «بخ آزا» نامنده اولوب سوکنندن «بخارا» گه اوزگارتمشدر. هجرتدن مقدم تورانیلر نك ماوراء النهرگه هجرتلرندن سوک بنا ایدلمش اولوب خلعتی

مجوس دیننه بولمشلردر. بخارا شوزماندن بیرو علوم، معارف، صنائع و ثروت معدنی بولا کلمشدر. هجرتنك ۸۹ نجی سنه لرنده قتیبه بن مسلم طرفندن فتح ایدیلوب عربلر الینه کچمشدر. او زمان بخارا مدنیت اسلامیه آرقاسنه کوندن کون کسب قوت ایدوب ترقی وتعالی هم معمور. ریتنك اعلا درجه سینه یتمش ایدی. بلاد اسلامیه به لائق ایدی. فقیهلر، مجتهدلر، اهل حدیثلر چیشمه سی، علوم اسلامیه معدنی ایدی. بخارانك اطرافنی باغچه لر - یمشدر ایله مستور اولوب اچی عقل وصنعت ایله طولوغ ایدی. زور زور مسجدلر، متعدد مدرسه لر، کتبخانه لر، کروانسرایلر، صنعی «Куполь» لر (گنجر) ایله شهر زینتلانمش ایدی. لکن تاسف که بخارا شول حالچه دوام ایتمادی. زور زور ایکی خرابه گه اوچرادی. برنجی: هجرتدن ۶ اچی عصرده چنگیز بخارا شهرینی تماما یاندردی. برنجی درجه معمور اسلام شهری وحشیلر الله خراب و ویران اولدی. بیکلر ایله مسلمانلر یرتچلر الله قتل اولندی. عربلر نك فتحندن مقدم اولان ملت لردن قالغان آثار عمرانلر، رصد خانه لر، هم اسلام علماسینك لایند ولا یحصی تألیفات علمیه لری یاندرلیدی. علما بتدی. حیات اثری قالمادی. چنگیزدن سوکره تورنلر نك اجتهاد وغیرتی، آقساق تیمورنك یاردم و خدمتی ایله یاگادن تعمیر ایدلوب ترقی گه یوزطوتدی و ایسکی حالنه یاقنلاشدی ایسه ده کوب زمان اوتمادی آقساق تیمور زماندوک ایکنچی بر توری ویران گه اوچرادی که: آنک زماننده گی علامه لر، مدرس لر، مدرسه لردن علوم حقیقیه نی چقاررغه، علوم اسلامیه نی اهمال ایدرگه طرشدیلر. وبو مقصدلرینه ایرشمک ایچون علوم عقلیه نك «زمان ترقیسی ایله منسوخ» اولان نقطه لرینه

ایلکدن زراعتنی قابل وبلکه مقتضی اولان بخارا یرلری، قوه انباتیه سیله مشهور اولان یلغهر ایله صوغارلدیغندن محصولاتی ینه بردرجه آرتمقدهدر. شو سببدندرکه بخارازنک اطرافی یاشل ایگونلک و باغچه لر ایله مستورددر. محصولاتی کوب و متنوع اولوب دوگی، مامق، جیتون، تتون کلیتله یتشور؛ بغدادی، آرپا، جوگاره و باشقه حبوباتنک جهلهسی هم میوه لرننک کافه انواعی حاصل اولور. آما، یوزم، اوروک، آرمود، آیوا، شفتالی، قاون بیک کوبدر.

بخارازنک یون و مامق سوداسی ایله نه قدر روسیه لیلر کیلوب «پول» طابالر. موسقوه فابریقه لری شوننک آرقاسنک حرکت ایته و فائز - لنه لر، سیزون وقتنک اورک و یوزملرینی روسیه گه ایلتوب نه قدر آدملر سودا ایتلر. آز بولسه ده یفاک هم چقارلمقدهدر، بوننک سوداسی اجنبی ملکترلر ایله اولدیغندن صوماسیک زور فائز سیده وارددر. حیوانانندن قوی ایله تویه کوب آصرالمقده اولوب بونلر هر جهتن فائده لی و قیمتی حیوان لرددر. قارا کول ایسه عالم تجارتده برنچی درجه سودالردن اولوب بوده بخارادن چقمقدهدر. هر سنه ۴ - ۵ میلیونغه قریب قارا کولنک صوماسی شبهه سز بر خیلی آقچهدر. بوننک اوستینه هر ایکی طرفندن طوتاشدرلغان تیمر یول بخارانی عالم مدنیت گه ربط ایدوب تجارتینی دها بر قات توسیع ایتمشدر، خلاصه: بخارا یرلری فقراسنی قناعتلندر یکی کبی روسیه گه ده میلیونلر چه داخود آرتدرمقدهدرلر.

کیله چکده، بخاراده اولان تجارت و آثار عتیقه گه عائد معلومات، جامع و مدرسه لری، وقف و خان سرایلری حقننه یارسه م کرک. عبدالکریم سعیدوف «بخارا».

بیپوده شرحلر، بیلنماز و بیلنورگه لائق دگل حقیقتی مجهول حاشیه لر یازوب شونلردن درس ایتدیلر. پشوب کیله طورغان یمش کبی شا کرد لرگه قراو تیدردیلر، آنلرننک باشلرینی قاطردیلر. بونلرنک اجتهادلری شو قدر قوتلی و ثمره لی چقمشدرکه هندستان، عربستان، عجمستان، تاتارستان عالم اسلامیلرینی جهلیات ایله طوتور مشلر و قارانغولق دریاسینه باطرمشدردر. بو کون بخاراده ۱۵ بیک قدر شا کردلر جمود اوله رق خیال دریاسنده آقیمقدهدرلر.

آفصاق تیمر زمانندن صونک مقدمه سیاست مدنیت، صنعت مرکزی اولان بخارازنک اهمیتی آزایمش. شیبانیلر، اشترخانیلر، مانگیتلر زماننک آتا و آناسز عائله کبی اولمش. اسمی جسمینه لائق اولمیان خانلر اداره ایته کامشدردر.

میلادننک ۱۸۶۸ نچی سنه سی ایکان ایمپراطور آکساندر ایکنچی زماننده منبت و محصولدار اولان بخارا ممالکتی روسیه دولتی نفوذینه تابع اولمشدر. شو ۴۰ یلندن بویاق، مملکتیننک داخلنده حکومت ایدرگه دیه قویان بر امیر وار. اول اوزی راحت دنیا سنک. تجارتی نهایت زور. حدود جهتننک عالم سیاستنه اهمیتی هم وار. ایشته بخاراهه بارولورمک ییله آلمان نرسه لرمنی یازارغه ایکی جهتننک اهمیت هم سبب کورلدی: ۱ نچی روسیه گه اساساً قوشلو احتمالی... ۲ نچی بخارا مسلمانلر قاشنده «شریف» بردر، خلق بزم دین و قان قردشلمزدر.

برنچی اهمیت: بخارا مملکتی حاضرگی کونده ۱۸۰ مگ مربع چاقرم حساب ایدلمکده اولوب، خلقی ایکی میلیون قدردر. بخارا مملکتی خوفید طاغلرندن چقمان «زرافشان» و بللور طاغلرندن چقوب آرال کولینه آقیمقده اولان «جیحون» یلغهلری ایله صوغارلمقدهدر.

بو حالت يوغارى صنفقه پك فنا ومدھش صورتده تائير قیلار، يوغارى صنفی افرادینک صوڭ درجه سؤ اخلاقینه سبب بولدی.

سرایک هم زادکانلر ایله «حضرت عیسی نڭ متقی وارثلری» سانالمقده بولغان روحانیلر آراسندهغی فحشنگ آلدقی درجه ومقدارینی بیان قیلو طاقت بشریه دن خارجدن، دیسهك مبالغه قیلغان بولمايه چقمز ظنده من.

تورلی غرافلر، بارونلر، مارکیزلر هم ایکنچی یاقدن پییسقوپلر، آبیاتلر اوزلرینک ایمینیلرنده غی کرپیاستنوی کریستیانلردن آلدقلری آچهلرنی پاریزغه کیتوروب بتورمک بولمشلر. بوندی کوز یاشی هم قان ایله طابولغان آچهلر یاخشی اورونلرغه، مثلا: شول آچهلرنی طابوچی خلقنڭ آغر «الینی یاخشرتورغه کیتماش؛ بلکه «الف ایله ولیله» حکایتنگی یوللرغه کیتوب بتمشدر.

قراللر، گرچه خریستیان دینینڭ حامیسی سانالمسلرده بروه وندنه یاشرمی خاتونلری باننده اوز سویارکه لرینی طوتوب، خاتونلریده ایرلرندن قالوشماغانلر. بوندی سویارکه لر، مثلا: مارکیزا پامپادور کییلر فرانسه ایچون بیوک بر بلاهم کیسولمشلردر.

اول وقتده غی ادیب، شاعر، خودورنیک هم موسیقه شناسلرنڭ قسم اعظمی دیب ایتورلک پاریزنڭ بای سا لولرننڭ دولاشوب بتون استعداد وقابلیتلرینی فاحش وفاحشه لرنڭ صوڭ درجه بوزولمیش قلبلرینی طابوغه صرف قیلمق اییلر. خریستیان دینی کندسی یوغاری صنف قولنده باری پک یاخشی بر قورالنه ایتوب طوتولغا نلقدن، روحانیلر خلقنی قصدا جهالت وظلمنده طوتالر اییدی. آق ایله قارانی آبیروب، اوزینڭ بیلدکنچه اش قیلا طورغان خلق، طبیعی، آنلر

بیوک فیلسوف

ژان - ژاق روسسو.

عصر یارم مقدم — آژروپانڭ احوال سیاسیة واقصایدیسی — یوغاری صنفلر — خلق — تربیه و دین — روسسو — آنڭ بتون عالم مدنیتته تائیر قیلوی — اثرلری .

۱

«مین، بو کشیگه تعظیم قیلامن! اول اوزینڭ بالالرنی طاشلاغان، دیلر؛ شولای بولسون. لکن، اول بتون خلقنی اوزینه بالا یاصادی.»
ژیقتور هوغو.

عصر یارم مقدم فرانسه و آژروپانڭ باشقه مملکتلری پک ناچار بر حالده اییلر. صنفلر آراسندهغی مساوتسزلك، ضدیت اوزینڭ صوڭ درجه سینه کیلوب یتمش اییدی. مملکتنڭ بار ادارسی سرای، زادکانلر هم روحانیلر قولنده بولوب، آنلر خلقدن حقلین هم حقسزده جیولغان نالوغلر سایه سنڭ وقتلرینی بیک راحت: کیفی وصفا، عیش وعشرتده اوتکازمشلر. زادکانلر ایله روحانیلر «تختنڭ اساسی» سانالمقده بولقدن هم نفس امردهده بو ایکی صنف اوز فائدهلری ایچون تختنی صاقلامقده بولقدن قرال طرفندن آنلرغه هر تورلی امتیازلر بیرلمش؛ زادکانلر هم روحانیلر بو امتیازلردن اقتدارلری یتکان قدرلی استفاده قیلوب، آستدهغی آچ هم فقیر خلقنی ایسته دکلری، درستین امکان دائره سنده بولغان قدر طالامشلر، جبرله مشلردر. بایلیق پک تیز، طرشمی نیتمی طابولمیش.

يوغارى صنف آستىدىن ھېچ بىر تورلى پروتىست فلان ايشوتىمى اوزىنىڭ كىمى و صفا سىنى دوام قىلمىقىدە ايدى.

ملىكىتىڭ استقبالىدىن آنگى بىر ايشىمى يوق ايدى.
- «استەرسە بىزدىن سوڭك طوفان بولسۇن!»
بوششور سوز شول وقتىدە غى يوغارى صنف آغزىدىن چىقىمىش سوزدىر.

لىكىن، بوقتىدە ھېچ بىر كوتماگان اورىدىن، خلقىنىڭ ايجىدىن سوڭك درجە شىتلى پروتىست طاوشى كوتارلدى.

بو طاوش آستىدە غى مىليونلارچە خلقىنىڭ، ناچارلىقنىڭ چىگىنە يىتىدىكىنى كورساتوب، فرانسىنى ايكىنچى تورلى طورمىشقىدە دعوت قىلا ايدى.

فرانسىنىڭ زور اديبلىرىدىن بولغان دژون مارلىنىڭ دىدىكىچە: بو طاوش «آلتون آغزىلى» روسسودىن چىقىمىقىدە ايدى.

روسسوزان - ژاقى مەنىت تارىخىدە غايتىدە زور رول اوينامىش بىوك بىر فىلسوف بولدىقنىدىن ھم آنگى كىم ايدىكىنى ياخشىلاپ بىلو ھر كىمگە لازىم ھكىمىدە بولغانلىقىدىن ھىن بىوك آدمىنىڭ تىرجىمە ھالىنى روسچە بىو غرافىيە سىدىن قىسقارتوب مەترىم «شورا» اوقۇچىلىرىنى كىلەچەك نومۇردە تىقىمى قىلاچقىمى.

رۇبىب رۇبىبى.

ايجىدىن بىردە اوكۇفالىلى توگىل ايدى. مەكتىبلەردە چىن اوقۇيوق ايدى. جىزىت ماناخلىر مەكتىبلەرنىڭ اوقۇمىقىدە بولغان بالالىرىدىن، چىركاودە آتالىرىدىن، ياشىرگان كىبىك ھىقىقى طورمىشنىڭ نى ايدىكىنى ياشىرە لىر؛ بىزنىڭ ايسكى مەدرسىلەرمىزدە گى كىبىك، بالالىرىنىڭ باشلىرىنى مەكتىب بولساغاسىدىن آتلاپ چىققاچىدە كىرەكسىز بولا طورغان نەرسەلەرنىڭ گىنە طولىرالى ايدى. شونلىقىدىن خلقى اوزىنىڭ نەفسىمىزدە كىم بولدىقىنى آڭلامى؛ باشقىدە بىر طاقتىمىز انسانىتىمىز كىشىلىرىنىڭ قوللىرىدە اويونچى ھكىمىدە گىنە يورى ايدى.

خلقىنىڭ ھېچ بىر ھىقۇقى يوق؛ شونىڭ ايلە بىرابىر اىقتىسادى جىتىدە سوڭك درجە ناچار بىر ھالىدە ايدى. خلقى - كىرپىستىنوى. طاقتىمىز مال ھم آفچە خواجهسى - آلباوتقىدە بولا. اوزىنىڭ اتمى كىونى كورورلىكىگىنە قالدىرالى. شولوق خلقى سىراى ھم روجانىلار فائىدەسىنىدە دە ايسى كىتارلىك زور ياقىلار تولەرىگە مەجبور بولمىشلىرى.

نەقىسى: يوغارى صنفى مىلىنلارچە بىچارە لىرنىڭ ھىسابىدىن ياشاب، اوزلىرى اوز باشلىرىنى انساننىڭ ساچىنى ئورە طورغىزلىق بىلا كىتوردىلەر. فرانسىنىڭ اىختىلال كىبىرى، قىرال لىونى اون آلتىنچى ايلە مارى آنتوانىمىزنىڭ اعدام قىلىنىللىرى، مەھشى تىررور ايشىتە يوغارى صنفنىڭ ساچوب اوستوردىگى بىمىشلىرىدىر.

خىر شىمىدى مەقسودقىدە قايتىق.

سياحت خاطره لری (۱)

کویلیسی، حتی اصنافی بر اوروپالیدن زیاده آسیالی یه بکزه...

بیوک پترو، بعض مورخلرک فکرنجه مدهش ایوانک وارث فکر سیاستی ایدی؛ تعبیر دیکرله پترونک یاپدقلرینه ایوان دها اول باشلامشدی. نی اولورسه اولسون، مدهشک کی شدت، پتروده دخی کم دکلدی: پترو مملکتک طوپراغنی قلنجیله سوروب، قان ایله صولایه رق، مدنیت و ترقیات تخملری اکیوردی...

اوزون زمان یکنسق حیات سورمکله، اتباع ایتدکلری هر عادتته بر نوع فوق العاده لک، قدسیت اسنادینه آلیشان جمعیتلرده ملایمتله، سهولتله انقلابک استحصالی پک کوچدر؛ مجددر، شاعرلر، اکثریا شدته، سلاح استعمالنه مجبور اولورلر، ترقی سریع، اختلال، مطلق بر چوق جان بهاسنه آله ایدیله بیلور...

پترونک مجددلکنه بوتون ماضی، عادات قدیمه فارشی کلمش، لعنت و آتش پوسکر بیورلر دی. او، متانتنی غائب ایتدی؛ صوغوق، اصوللی بر شدتله چوغنی ایزدی. شو اوکمزده کی میدان، او اسکی قوتلرک اک مهملرندن برینک، استرلیچلرک محل احساسیدر. موسقوف چارلرینک خاصه عسکری اولان استرلیچلر، اسکی اصولی

واسیلی کلیساسی اوکنده منظور، مرتفعجه دائروی بر میدان بیوک پترو و اصلاحاتنک مخطرہ سیدر.

بیوک پترو! روس چارلری آراسنده اک اهمیتلی بر چهره در. زمانندن قالمه رسم و حکمر پتروپی، حرکت و فعالیتته مانع، ایشسزک و وتنبلکدن منبعث اوزون شرق قافتانلرندن، اوچی کلمه یین صاچ و صقاللردن قورتولمش، صقالنی طراش ایله اینجه و معند بیقلر برافمش، او وقتنک اوروپا لباسارینی کینمش اوله رق کوستریرلر. پترو، کندی قیلیق و قیافتندن باشلیه رق، دولتک طرز اداره سنی، اصول عسکری سنی، دین ملی ایله اولان مناسبتنی، امور اقتصادیه سنی، عاداتنی، خلاصه روسیه نک بوتون حیات سیاسی و اجتماعیه سینی دیکشدیرمک ارزوسنه دوشمشدی.

پک اوزون اولمایان زمان سلطنتده، بو واسع امللرینه طبیعی نائل اولامادی؛ روسیه نک تجدد و تحولی، اوروپا لیشماسی انجق باشلانمش اولدی. احتمال خطا ایدلمش اولمقسزین ادعا اولنه بیلورکه پترونک پروگرامی دها هنوز تطبیق ایدیلوب بتمه مشدر؛ حالا روسیه نک

طولاشدیغی مروی. اسکیتلره امتثالاً، دشمنه فارشی بوشلق، آچلق و صوغوفدن عبارت بردمدار براقه رق، دائماً کیر یلیپورلردی. ناپولیون، موسقوایی کیمسه سز و آتش ایچنده بولدی. بر قاچ فرسخ اوزاقدن، نهایتسز قار اووه لری ایچنده یوکسه لن بو عظیم یانغینی مکرانه سیر ایتدکنن صوکره، او آتش شهرینه طالدی. . . لکن نه یانغینی سوندیرمک ایچون ایدیلن غیرت، نه حرب ایچون قوریلان پلانلر، نه ده خلقی یکی افکاره ایصندیروب، حکمدار لرینه فارشی قالدیرمق ایچون بسله نن امللر، هیچ بریسی ثمره ویرمدی. روسیه، بوتون روسیه، ناچارندن اک عادی کویلیسنه، اک اوزاقده کی کوجه سینه قدر، یکفکر، بواجنبی تسلطندن قورتولمق، مقدس روسیه طوپراغنی «دجال» وعونه سندن تمیزله مک ایستیردی. خرابیت مادیه پک عظیم اولدیسه ده، روسیه حدود اصلیه سینی تماماً محافظه ایتدی شان و ظفرله کلن جهانگیر، قهر و کدرله ییقیلوب کیتدی. . . اسپاسسکی قپوسندن قرمله کیردک. صلطر فمز ایلروسنک پارالایان هیکله طوغری ایلر ولدک. روس اساوینده برقبه وده ییز ایله مستور بو طونج، حریتبخش آلکساندرک ایدی: ایکنچی آلکساندر، اون طقوزنچی عصر میلادیده کلوب کیچن چارلرک سویملیسیدر. نازک واصل قلبلی بو حکمدارک حیات عمومیه سنده کی اییلکلر، بعض خطالرینی، اراده قوتنده کی اکیسکلکه حمل ایتدیره جک درجه ده چوقدر. عرقمزه بیوک زیانی طوفونمقله برابر، انسانیتیه اولان خدمتی ایچون، احترامه مجبورز. . .

اوغلی زماننده رکزینه باشلانان بو آبه نك هیکیلله محفظه سی آراسنده فرق، پدرله اوغلی آراسنده کی اختلاف قدر بیوکدر. هیکل، نارین،

مدافعه بر قاچ کره قیام ایتمشلردی. بر ایکیسنه وقتک عدم مساعده سندن دولای صبر ایدن عقلی پترو، کندینی قوتلی بولدیغیله صبرسزلق کوستردی. اونلری، کوزی اوکنده، کوزینی بیله قیرماقسزین، حتی بالذات الیله اشتراک ایلیره ک، پارچالاندی، آصدیردی. یدی کون بو میدان سیاست، مقتل اولدی؛ بش آی، قرملک هر مازغانه بر استرلیج جسدی صاللان دی، طوردی. . . بو شدته، بو وحشته فارشی، اسکی روسیه، اعتقاد ایتله، عاداتیله، ایرکلدی، آرتیق بو «پیچ دجال» ه مقابله ایده میه جکنی آکلایوردی. فکر مجددانه سنه قاتلانمایان هر کسی، قاریسنی، همشیره سنی فدا ایدن بو دمیر یورک میلیونلرجه خلقه، عصرلردنبری بیرلشن عادات و اعتقاده غالب کلمه یه باشلیوردی! . . .

کلیسانک یانی باشنده کی قرمل قپوسی ایکنچی بر «دجال» فتنه سنه شاهددر. بیوک ناپولیون عسکرینک کیچمه سنه مساعده ایتمه مش دیه بو مقدس قپویه حرمت اولنور؛ هیچ کیمسه سرپوشنی چیقارمقسزین آلتندن کیچمز، یازیق که قرملک باشقه قپولری بو قدسیتی کوستره مه مشلردی. «دجال» بر خیلی زمان مبارک قرملی تلویث ایتدی، طوردی؛ حصار ایچنده کی کرامتلی معابده، ایمانسز فرانسزلر حیوان باغلامه یه بیله جسارت ایتمشلردی! . . .

ناپولیون محارباتی ده روسیه نك کیچردیکی اک بیوک بحرانلردندر. بر مورخک تعبیرنجه فرانسه انقلاب کبیرینک ولد نا مشروعی اولان بو قورسیقه لی، طوپ و سونکو ایله اختلال افکارینی، فرانسه نفوذینی دنیا یه طاغدییرکن، اوکنه چیقان روسیه هیکل عظیمینی ده دویرمک ایسته مشدی. واقعا، مظفرانه تاموسقوایه قدر کلدی. روسار، اسکی ومبهم برماضیک، بورالرده

نازك، ظریفی كوزل بر اور و پالیدر؛ بنا ایسه، كوزه باطیچی رنگلره بویانمش قبا، قالین، چرکین برشیدر. هیکل، عادتاروس وجودینه صوقولمق ارزو ایدیلن، اور و پاروخی کبیدر.

ایکنجی آلکساندر، روسیه نك ترقیسنه، روسلرک بر آز انسانلاشمه سنه رضا كوسترن حکمدارلردنر. زماننده بر خیلی اصلاحات و تنظیمات یاپلمشدی. اونودولمش زمسکی صوبورلردن، دومالردن، کودوک قالمش قانزینه مجلسلردن صوکره، خلقه مملکتک منفعتنی و منفعت ایچون دینه قاتلانیدی ویرکیلرک-هیچ اولمازسه بعضلرینک - صورت ادارهسنی كوزه تمک حقنی انکار ایتمهین، بو اولدی؛ ولایت و بلدییه مجلسلری آچلدی. زماننده عدلیه جهده بعض اصلاحات اجرا اولندی. ارتکاب، ارتشا، ظلم و اشکنجه بر درجه فدر کسپلتمدی. هیات عدول تنظیم ایدیلدی: آرتیق خلقک اتهامنده یالکیز مامورار دکل، بالذات خلق، ماموریت رسمیه بی حائز اولمایان، حکومتدن پاره آمادیقی ایچون آنک دودوکنی چالمه یه مجبور بولنمایان آدملرده بولونه جقدی.

لکن اصلاحاتک اک مهمی کویلیرک بر نوع اسپرلکدن قورتارماسی اولدی. اسکیدن پک سربست جمهوریتلر حالنده یشایان کویلیر، ۱۶ نجی عصر میلادیده، دره بکلرک اسراسی حالنه ایندیریلیمشدی. آت، صغیر، آرابه ساتلیدی کبی کویلیر، صاغ ویا اولمش بو «جان» لرده ساتیلردی! ذاتا کویلی تام آدم دکلدی، آدچیق «مورثیق»، حتی مبالغه ایله کوچوک آدچق «مورثیچوق» ایدی. بویلهجه درجه انسانیتدن آشاغی مخلوقاته، کندیلرینی دها یوکسکده صایان صاحبلری، پک کوتو معامله ایدرلردی. ایشته حریتبخش چار

بوزوالیلیری قورتاردی، انسانلغه یوکسکتمک ایستدی. آچلقدن اولمه ماری ایچون ده، قاریشیق بر اصول اشترا ایله، بونلره بر آز بر صاندیرتدی.

ایکنجی آلکساندر، تبعه سنه اداره ملکته بر آز اشتراک ایتک، مأمورینک کیفنه بیسبو تون قربان اولماق و نوبایت حیوانات و جمادات کبی آلینوب ساتیلماق حقلرینی تأمین ایتدکن صوگ، قونوشمقده، یازمقده دخی بر پارچه سربستلک ویردی: آرتیق بر پولیس نفرینک هر نوع حقسز شوم و تحقیرینه قاتلانمق، هر صادق تبعه نك بورچی دکلدی... بویله مناسبتسوزلکلردن ایدیلان شکایتلره ضرب ایله مقابله اولنمیه جق، حتی جراند بیله بونلردن بر آز بحث ایده بیله جکدی.

عادتاً صدق و حرارت ایله باشلانان حرکت اصلاحیه، بر چوق اسباب تاثیر آلتنده کیت کیده یواشلادی، نهایت طوردی، حتی بر آز کیریلادی بیله... فکر اصلاحاتک شو مختلف حالاتنه سبب اولان شیلردن اک مهمی اصلاحاتی فرقه لریدر. بوفرقلردرکه فکری طوغورتدیلر، یینه بونلردرکه حیاتی سکتهدن دیرلر... حریتبخش امپراطور دهازمین حریت ایستهین بر فدائینک بومباسبیل، پارچه لنیرکن، یازی ماصهسی اوستنده امضالانمیه حاضر اولدقچه حریتپرور بر قانون اساسی طور ییوردی!

ایکنجی آلکساندرک اولدیر بلمه سیله بوتون بر دوره اصلاحاتک بوزولمه سنه، ربع عصر ظرفنده قطع اولنان مراحل ترقیدن کیری دونمه سنه یاشلانمق اولیوردی.

(آخری وار)

ی. آفچورا اوغلی

زیبوسم

⑤ آمریقادە ⑤

بالالر تریبەسی

آمریقادە اولان حاللر سویلاندىكى وقت، اوز عادتلرینی آنلره تالیق ایله بیلما دیکلرندن کوب خلقلر تعجب ایدرلر، حتی که آنلرده اولان حاللرگه عائد خبرلرنیڭ درستلک لرنده شېهه فیلور لر. بالالر تریبەسندە اولان اصوللری اوشبو جملەدن اولسه کرک .

نه قدر بای یا که بای بالاسی اولسون اوز قول کوچی ایله اوزینی وعائلەسینی تریبە ایدر درجەده هنردن محروم اولمق آمریکا خلقی اعتقادندە زور بر عیبدر. شونڭ ایچون هر بر عائلە اوزلرینڭ بالالرینە، مناسب بر ایکی توری هنرنی مطلقا اوگرەتورلر. بای بالالری، آتالرینڭ بایلقلرینە دگل بلکە اوزلرینڭ هنرلرینە تايانوب اوسارلر. شویله که آنا و آنا لرینڭ بایلقلری بر فضاغە اوچراب بر ساعتە تلف اوله چق ایسه بونلر همان اوز هنرلری سایهسندە اورامده آچ ویالانغاج قالمازلر.

آمریقادە سابق جمهوریت رئیس اولان روز فلت ۳۰ صوم وظیفه برابرینە اوزینڭ اوغلینی بر زاوودە خدمت ایتردیکنی غزته لر یازدیلر. ایشته آمریکا پادشاهینڭ اوغلی ۴۰ صوم وظیفه آلوب تاو لگینه ۱۰ ساعت خدمت ایلر، باشقه اشچیلر ایله برلکە یاتوب وبرلکە فالقار، فرقی اولماز بویله حاللره آمریقادە تعجب ایبوچی دە یوقدر. زیرا بونلر قاشنە نه قدر بای عائلە ایچنە اوسمکە اولسه دە کندینی تریبە ایدرلک درجەده هنری اولغانلق عیبدر. بویله بالالر استقباللری تأمین ایدلماش آدملر جملەسندن صانالورلر وهیچ کیمینڭ اعتبارندە اولمازلر.

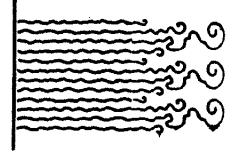
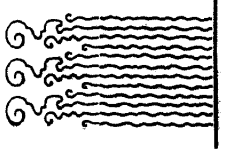
بوکونک آمریکا میلیاردرلرندن اولان فندر

بلت اوغلی اوزینڭ زاوودندە عادی اشچیلر ایله برلکەه آبلق وظیفه آلوب اشچی اوله رق خدمت ایتمکەدر. زاوود ایچنە اش ایله شغللندیکی وقت باشقه اشچیلردن بر فرقی دە یوقدر. زاوود مدیرینڭ هر امرلرینی برینە کتوررگه مجبوردر. ایشته آمریقادە بالالر تریبەسی اوشبو اصوله بنا ایلامشدر. بوکمی حال هر نه قدر بزله عجب کورلسدە واقعه عجب دگلدر. سلیمان پیغمبر، بنون چیانه پادشاه اولدیغی حالک کندینی وعائلەسینی اوز قول کوچی ایله تریبە ایدر ایدی دیورلر. «اعتماد علی النفس» آدم اوغلندە الڭ قیمتی بر خزینەدر. بوخزینەگه مالک دگل آدم آنچق خلق ایچون آغر بریرک اولور طورر. مشهور اسلام عالمرندن طخرائی: «وانما رجل الدنيا وواحدها من لا یعول فی الدنيا علی رجل» دیور.

بر قومنڭ باشلری، آتالرینڭ هنرلرینە وعائلەنڭ بایلغینە اشانوب کندیلری تحصیل هنر ایتما کسزین قالورلر اولسه، بتون اشلری ده آنک چیولوب بوندە چیولوب کارته اوینامق، کون وتون بوینچه اورام تابتاب یورمک، مناسب اییدمشلر ایله اویون کولکو مجلسی ایتمک اولسه، عالیجنابلق دە تیاتر یاصامق وتیاترگه یورمکدن اوتماز ایسه علم اجتماع بشری نقطه سندن فارالدیغنک قطعیا حکم ایدرگه تیرشلیدرکه مذکور قوم منقرض اولمش وتمشدر.

بر قومنڭ علو افکار، سعی واجتهاد، اعتماد علی النفس کیمی شریفی صفتلردن محروم اولان یاش لری، کله چک کوننڭ آنالری دگل بلکە ملت تامرینە بالغه چابوچیلریدر. آنلره امید باغلاب آلدانوب طورمقندن مایوس اولمق وامیدنی آلمق دخی گوزل اولور. «الیأس احدی الراحین» دیورلر.

ارتىيات

صبى

(شعر منشور)

بختلى صبى! قاراغز، نىندەين راحت، نىقدردە طاتلى يوقو اچنك! . . .
بتون وجودن نىندەين ماتور طنچلق قىلغان! كوكراين بر قىبارتب بر
توشوروب، كوركىم طىن آلىشلارن، كورپە يوزكائندە جىلبىر جىلبىر اوينانغان
كولومسرولرن، هنوز طوپراق اوستنە تىمگان كچكنە تىكايلىرن كورگانگىزده،
گويا بر فرشته، كوك يوزونە اوچا اوچا، قىناقىلارى طالغاندا ير يوزونە
توشوب، بويىشكنك اچندە ياتقان قالغان دىب ايتە سگىز كىلباسمى؟ . . .
بختلى صبى! يوقلا! سىنك هر دائىم طنچلىق اچنك فالووكنى تله گان، شىققىلى
انكايكنك كوزى آلدندا، راحت راحت يوقلا!

سىن، الكان آدملىر كىك، اويانسك زىمىلى اشلىر، يوقلاسك ايمەنچ
توشلىر كورمىسك. اويانر اويانماس انكايكنك يوزونە قىراب كولودن باشقا،
هېچ اشك يوق. هم نىقدردە كوركىم، طاتلى كولهسك! انكايك نىقدىر
آرغان، نىقدىر طالغان بولسا يىنە، شول ماتور كولولر كىك بار كىك
مشىقتارن اونوطدرادر. سىنك كولرى يوزكايكنى كورگان صابىن، انكايكنك دە
يوزى كولوب، يورگىندە بر شادلىق، برسويونوچ پىدا بولادر. شوندىق
سىنى شىققىلى قوچاغنا آلا، كوكرگنە باصا، سىكنا آشنالقلار كورستە. سىن دە
آكنا جواب اورننا، كوركىم كوركىم كولهسك، هم طاتلى طاتلى ايمىرگە باشلاب،
طويغانكچە ايمەسك. بو حالە يىنە انكايكنك يوشاق قوچاغندا سىرپىلب
يوقلاودن باشقا، اشك قالىمى.

اى، بختلى صبى! يوقلا! سىنك هر دائىم طنچلىق اچنك فالووكنى تله گان
شىققىلى انكايكنك كوزى آلدندا، راحت راحت يوقلا! . . .

بللو

قىغاچ قاشم،
 اصل طاشم!
 يوقلايق ايكاو....
 يوقلا ايركه،
 يوقلا بېكه،
 بهوكاي، بللو، بهو!

*

خوبلار خوي،
 آلما طوي-
 پشكان، طولغانسك!
 بو چاغندا،
 سين طاغندا
 چيبر بولغانسك.
 آلما قايم،
 آپا قايم!
 يوقلايق ايكاو.
 يوقلا ايركه،
 يوقلا بېكه،
 بهوكاي، بللو، بهو!

*

جيابر جيلبر؛
 سين بيك تيلبر-
 كوبرك اوينيسك!
 آل گللرني،
 سنبللرني
 اوزمي قوي-ميسك.
 كيل گلکاييم،
 سنبلکاييم!
 يوقلايق ايكاو.

يوقلا ايركه،
 يوقلا بېكه،
 بهوكاي، بللو، بهو!

*

يوقلا شوندا،
 سين نوشوگده
 قولون منرسك.
 آلما چبار،
 آرباسى بار-

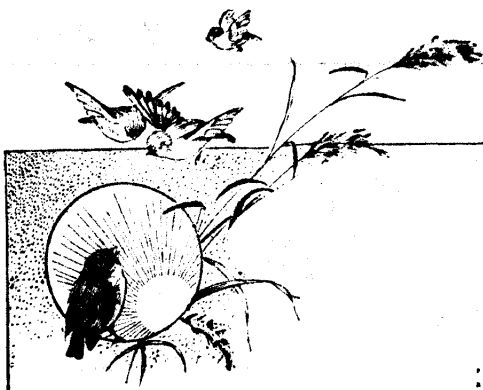
مونه كوررسك!
 قولونقايم،
 كيل جانقايم!
 يوقلايق ايكاو.
 يوقلا ايركه،
 يوقلا بېكه،
 بهوكاي، بللو، بهو!

*

يول يولداشك،
 هم قولداشك
 سيكا بار اشدە،
 هم صاقلاوچى،
 هم ياقلاوچى
 بولسون فرشته.
 كيل بودره كاي،
 فرشته كاي!
 يوقلايق ايكاو.
 يوقلا ايركه،
 يوقلا بېكه،
 بهوكاي، بللو، بهو!

دردمند.

دوستم ع.ن. آقچوقراقلى يه:

نه غملى در، نه مضطرب، أشسز دوشمش بيكانه در!
نه خوش اوتر شو قوشچغز؛ آهنكى شاعرانه در!
چوق دردليدر، ضعيف دوشمش. بوگا سبب بيلم نه در؟
پك منفعل صيادنندن، مأوسندن روانه در.
حياتندن آمين دگل، پيشنده وار صياد آنك
تلاش ايدر هلاكنندن، زوالليسى شو دنيا نك
بر حبه چك بيه جكه بونجه حرص و طمع چوق.
حيات كى اكنجه يه صيادلغك لزومى يوق.

ديگر:

م.....ه عائد

زلف سياه تاركله سن اى نازلى سمبىر!
بيكانه خواب ايتدك بنى روحمله برابر.
بو حاله بن نصل صبر ايديم تا بسحر؟
سوزش غم هجرانكله سنك اى دلبر!
هر دم تبسمله آتش عشقكه ياقدك،
بيچاره بنى، بويله غريبانه براقدك.
كيمه كيتسم، كيمه ايتسم آه، عرض وتمنى!
بگا سنسز ويره مز كيمسه ذوق وتسلى.
يتيشر!... رحم ايت دل ناشادمه آ ملك!
سنسك بگا بر ماه روى جسم فلك!..

مدرسه حسينيه معلملرندن
قاضى زاده حسن نورى

ادبیاتمز

رومان و حکایه‌لر، محرر و مترجملر.

رومان و حکایه‌لر بر ملتنگ ادبیاتنده، هیچ شبیه سز، پک میم بر اورن طوته‌لر. تیل توزه‌لوب ادبیات ترقی ایتوگه، اخلاق توزه‌لوب حسیات عالیه آرتوغه اڭ باشلیجه یاردم ایتکان نرسه‌لر رومان و حکایه‌لردر.

رومان و حکایه‌لرنی هر کیم اوقی. آنلر هر یورته، هر بومه‌گه کوره‌لر. آنلرنی آق‌صقالی قارتلر، بیتلری بوروشکان قارچقلر اوقودیغی کبی، یگیتلر، فزیر، حتی بالالرده اوقیلر.

رومان و حکایه‌لر کوبسنجه روحلی بولا، انساننگ قلبنه تأثیر ایته، انساننی باشقه بر دنیاغه آلوب کوره، انساننگ یوره‌گنده بر طاقم یگی حسلر طوغدیره، انساننی شادلاندره، یا که فایغورته، انسان‌غه اوزینک دنیاغه نیچون یشادیغنی ایسکه توشوره، حال واستقبال حقنه تورلی لوحه‌لر کورساته.

معلومدر، که: رومانلرده کوبسنجه بر یگیت ایلر گوزل بر خاتون یا که بر قز آرسنه عشق تصویر ایدیلر. سویشه‌لر. لکن برله‌شو- لرینده مانع چغا. بو مانع یا آتا آنلری، یا که بر طرفنک فقیرلگی، یا که اورتاغه کرگان بر رقیب بولا. سوکوره ایکی طرفنک بریسی بو عشق بولنده قربان کیته...

شوندای بر واقعه یوزلر چه صحیفه ده یازیلر. عجباً بونی یازمقدن و اوقومقدن مقصد نه در؟ بعض کشیلر رومان و حکایه‌لرنی بر طاقم اشسز آدملر اشسز لکدن و اچلری پوشقانلقدن، عمر اوتکارر ایچون یازالر و اوقوچیلرده اشسز لکدن، عمر اوتکارر ایچون اوقیلر، دیه ظن ایتلر.

الته، بوپک یا گلش بر ظنر. رومان و حکا- یه‌نی اوقومق یاز و طانیخان کشیلرنک هر فایوسینک فوللرندن کیلسه‌ده آنلرنی یازه بیلیمک هم آگلی آلمق اویله هر کیمنگ قولندن کیلمی و باخصوص حقیق معناسیلر، رومان و حکایه یازه بیلیمک کوب کشیگه میسر بولمیدر.

رومان یازمق بر عالم تصویر ایتیمک دیمکدر. رومان یازمق، و فوعی ممکن بولغان واقعهلرنی عقل و حکمت که موافق صورته تصویر ایتیمک، انساننگ قلبنه گوزل تأثیر ایده‌چک صورته تورلی توسده‌گی خیالات ایلر بیزه‌ب کورساتیمک دیمکدر. رومان یازمق ایچون اوقو یازا بیلو، بر آز ادبیاتکه وافق بولوغنه اصلا ینشمیدر. بوزار اوستینه دخی بر چوق معومات روحیه و فنیه صاحبی اولمق اقتضایته‌در.

رومان و حکایه‌لرنک نه‌دن عبارت اولدیغنی اوزی یخشی بیلیمگان بر آدم رومان و حکایه یازوده مشکلک چیکمی، برسی آرتندن برسی تورلی حکایه‌لر یازوب طوره همده ئلله نیچه تورلی مسئله‌لرگه دائر یازا آلا! اما رومان و حکایه‌لرنک ماهیتنی بلگان آدملر آنلرنی یازمقده کوب مشکلات چیگه‌لر. بر رومان یازوب بر مسئله‌نی ایضاح ایتونی یگی بر عالم کشف ایتو درجه‌سنک دیب بله‌لر. شونک ایچون اول مسئله‌نی اوزلری هر جهتدن تدقیق و تحقیق ایتارگه لزوم کوره‌لر.

یاور و پاده رومان و حکایه یازوچی محررلر، تصویر ایتیمک ایستدیکاری عالمنی آگلامق ایچون قیافتلریننی اوزگارتب اشچیلر آرسینه فانتاشالر، آنلر ایلر برلکده قاباقلرده اچهلر، بعضا آچ طوره‌لر، قاچقونار آرسنه کروب ئلله نیندی قورقنچلرنی اوستلرینه آلالر. فقیرلر ایلر برلکده طوروب آنلر توسلی آشاب اچهلر.

شويله بر طاقم زحمت و مشقتلر ايله بر نيچه شر
آي عمر كيچروب بر مسئلهني اوگرندكدن صكره
ايكي اوچ يوز بيتلك بر رومان يازالر.
طبيعي، بو رومانلرده ده ئليگي يگيت ايله
گوزل بر خاتون بولونا، آنلر سويشه لر.
مقصودلرينه ايرشه آلميلر، بر مانع چغا، صكره
سندره بر فاجعه بولا. لکن بونلرده حياتي بر
مسئله مذاكره گه قويولا. شونك هر طرفي
تصوير ايديله. محرر اوزنجه شول مسئلهني حل
ايتارگه طريشه.

ناموسنه تجاوز ايدلگان، عاشق طرفندن
طاشلانوب، بالاسيله سفالت و آچلقغه دوچار
بولغان بر ياش خاتوننك كرىكاري آرهنندن
تدرب توشكان كوز ياشلريني، ياكه آياغنده
او كچه سز باتينقه سندن، اوستنده گي طوقسان
ياماولي كيومندن باشقه دنيا ده هيچ بر مال
وملكي بولماغان باساك لرنك، قولارينه توشكان
بش اون نين آچه ايله قاباقلرده نه قدر حضور
قيلوب اچوب اطورولريني، بتون دنيا نك
فلسفه سني صاتوب، هر نرسه ني تنفيد ايتولريني
شونلرنك اوزلري آرهنينه كروب بر آز ياشا.
ماينچه بحق تصوير ايتمك نيچوك ممكن اولسون.
رومان يازا بيلمك ايچون فوق العاده بيوك
اقتدار لازمدر. حسيات بشريه ني، احوال عالمي،
احتساسات قليبه ني عقل، حكمت، وقوعاتغه
موافق روشده اورته لقغه قويو، كچوك واقعه
لردن زور عبرتلر چغارو، بر آدم نك يغشي
اخلاقني كورساتو، بر اوصال آدم نك اخلاقني
توزنو ايچون لازم بولغان تحرير و تصوير
قوتلري رومان يازوچي بر محررنك اقتداري

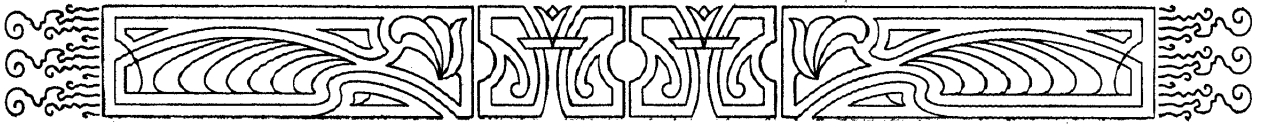
داخلنده بولورغه تيوشدر.
رومانلرنك كوبسي تهذيب اخلاق،
تصوير حقايق مسئله مهمه سي ايچون ياز بيلمق درلر.
بو حالحه رومانچيلر جمعيت بشريه گه
بر مصور اخلاق اولمق اوزره طائيلمق لازم
كلور. رومان يازمق مطلقا حسن اخلاقي تعليم
ايتمگه منحصر اولمق اقتضا ايدر. بوگا موفقيت
ايسه علم و حسن اخلاق صاحبي اولان بر
انساننك عين زمانده بر فكر تدقيق كه مالك
اولمسينه موقوفدر.

فرانسه محررلرندن بري: « اولوم نك اضطررا
باتني حس ايدرك، شوني، او قوچيلريمه حقيقي
بر صورتده تصوير ايديه بيلمك ايچون، بر كره
اولوب ينه دن تريلمك ايسترم » ديمشدر.
عجبا، رومانني اوقومق نيچوندر؟ بونك
جوابي پك يكل: روماننك يازيلووي نيچون
ايسه اوقلووي ده شونك ايچوندر. رومان تهذيب
اخلاق ايچون يازيله ديدك. اويله ايسه اوقلووي
شونك ايچون اولمق لازمدر.

بزم كبي، ادبياتلري غايت توبان درجه ده
اولان بر ملت نك كوبرك رومان و حكايه لري،
محررلري طرفندن اوز معيشتلرينه دائر
يازيلورغه مي، يوقسه مترجملر طرفندن باشقه
مترقي ماتلرنك رومان و حكايه لسري ترجمه
ايتلورگه مي تيوشلي؟

بونلرنك هر ايكي سنده فائتلي هم ضررلي
بر نيچه جهتلر بار. او قوچيلرمزني يالقدرماز
ايچون بز بو بحثني كيله چك عددكه قالدردمز.

تقرىن

« آوروپا سياحتى »

نمونه ايچون بوسياحتنامەنڭ بعض يىرلردن
بر نيچە سطرلرنى توبانده ذكر ايده مز .
صيفه ۴۴ دە :

« آوروپانڭ طوپراغينه آياق باسقانده
انسان اوزىنى علم چشمەسىنڭ قريىنە حساب
ايلر وجميع دنيانڭ كوزى بو چشمەدە بولوويندە
اشانور . آوروپادە علمنڭ نە مرتبەيە يتديگى
معلوم . بنم يازوب طورويە حاجت يوق .
باشقە علملر بر ياقە طورسون ، يالڭز حكمت
وطبابت علملرى گنە نە قدر ترقى ايتمشدر .
لقمان وارسطو قبردن باش كوتاروب ، بر تماشاشا
ايدوب كوره ايديلر ، كە حاضرندە نيچك
انساننڭ باش سويا گيىنى آچوب ميىنى معالجه
ايتەلر ! ياكە انساننڭ قورصاغنى ياروب ،
باورصاغىنڭ يارالى يىرىنى كيسوب يكيىدن
نگوب قويالر . ياكە روتنگن شعاعى واسطەسىلە
انساننڭ اعضاسينڭ اچىنى كورساتەلر . خلاصە :
علم سايبە سنە ميليون ، ميليون انسانلر جاى سلامتە
چغالر . بزگە كىلەچك بولسەق : باشقەلر چغارغان
هنرلردندە فائەلنرگە تلامى مز . آتا بابالرمزدن
قالغان دعا و جادو كتابلردن قول كوتارمى مز .
دنيادن اصلا خبرمز يوق . كوريك ، آخرتمز
نيچك بولور .

بر وقتلر بار ايدىكە علمنڭ فلاغى بزنڭ
قولمزدە ايدى . عربلر اسپانيانى آلاچ «قرطبه»
شهرندە نيچە دارالفنونلرمز ، الحمرا آدلو
مسجدمز بار ايدى . حالبوكة ايندى كليسا
اولوبدر »

قفقازيالى محترم عديل خان زياد خان
جنابلرى ۱۹۰۷ نچى سنە آوروپاغە كيدوب
اوچ آى سياحت ايتكان وشوندن قايتقاچ كچوك
بر سياحتنامە باصدروب طاراتقان . مين بو
سياحتنامەنى پك ياراندم . سببلرى : اولابو
سياحتنامەنڭ ساتلغان آقچەسى يليزاويتوپول
شهرينڭ گيمنازياسنە وروحانى هم غير روحانى
مكتبلرندە اوقوچى فقير مسلمان بالالرينە
تعيين ايدلگان . بر ضيالى آدمنڭ سياحت
نامە يازوب بر ياقدن ملتنڭ تنوير افكارينە
معنوى خدمت ، ايكنچى طرفدن ايسە اولاد
ملتنڭ تحصيلنە مادى خدمت ايتووى شايان
عبرت بر اشد . ثانيا : سياحتنامەنڭ تىلى پك
گوزل . آذربايجان شيوہسنده غايت روحلى
واندتلى يازلغان . ثالثا : عديل بك افندى
جنابلرى آوروپادە نە كوردىكلردن بيگركە ،
اول كوردىكلرى شيلردن آلغان تاثيرليرنى
بيان ايتكان .

فاضل ومقتدر بر آدمنڭ تاثيراتنى طكلامق
الڭ لذتلى بر شى در .

(سياحتنامە اورتە قولدە ۶۰ بيت در .
يليزاويتوپول شهرندە عسكر حاجى حسن زاده
مطبعەسنده باصلغان . آلدرمى ايچون آدرس :
г. Елизаветополь Городск. головъ Аскеръ-
Беку г. Адегезалову . ئاسف كە اوستنە بهاسى
قويولمغان .)

صحیفه ۴۶ د:

«شهر شیرگه، اول اول غه ترهلوب، بر قاریش بوش طوپراق فالماغان. قوملق وطاشلق یرلر هیچ کورنمی. یرنک آزلغی، خلقنک کوبلگی آندهغی خلقنی طاریشورغه مجبور ایتکان. طاولر طاشلر گل باغچه سنه ایلاندرلگان. بزله کادکده: بز بر پادشاهنک ملکنی بیله خراب ایتکانمز. مثلا قفقازده شویله مسلمان آلپاوتلر وار، که: گرمانیا قاروللرندن بریسینک یری قدر ملکی وار. اما اوزینی کورسهک خیران قالورسک. شول قدر یر ایهسی اولدیغنه هیچ اشانمازسک. . . .»

صحیفه ۴۸ د:

«هندستاننک نه قدر قیمتی جواهری وباشقه شیلری وار ایسه انگلیزلر جمله سنی طاشوب لوندون غه طوترغانلر. یالکز هندستاننک غنه می؟ بلکه انگلیزلر بتون جهان غه طارالقانلرده بتون جهاننک قیمتی شیلرینی طاشوب لوندون غه طوترغانلر. آنلر اشلرگان اشلرینی علم و هنر آرقه سنده اشلیلر. بو صفت کیمده اولسه ده اش شویله اوور ایدی. آوروپا عالملرندن بریسی دیمشدرکه: مسلمان خلقنک بو دنیا ایله اشلری یوقدر. آنلرنک بتون فکرلری و ذکرلری نگی دنیاده در. شونک ایچونک آنلر بودنیادن واز کیچوب طوپراقلرینی بزگه ویرسونلر. بزده نگی دنیادهغی اوز حصه مزی آنلرغه باغشلارمز. . . .»

صحیفه ۴۹ د:

«انگلیزلر اوز ملتلرینی سویگان درجه ده بر عاشق اوزینک معشوقه سنی ده سویه آلماز. حتی تیاترلرده ده اوز ملتپرست لکلرینی کورساتماینچه اوته آلمیاز. . . .»

صحیفه ۵۰ د:

«انگلیزلرنک کوبسی آوروپا تیللرینک بر نیچه سنی بیله لر. اما اوز تیللرینی سویه لر، اوز تیللرنده سوییلر. باشقه لر آنلرغه یات تیلده ده شسه لرده بونلر اوز تیللرنده جواب بیره لر. اما دنیاده شوندی ملتدرده واردرکه (مسلمانلر) آنلر اوز آنا تیللرنده سویلارگه خورلانو ب چیت تیلک سویلاشورگه طریشه لر. چیت تیلده سویلاشو ایله افتخار ایته لر. . . .»

صحیفه ۵۳ د:

«پارلامینت نک هنری سایه سنده درکه آب وهواسی خوش اولمایان بر جزیره نک کچوک بر طائفه سی اوچپوز میلیون هندستان خلقینی اوزینه قل ایتمشدر. هندستاننک طوپراقی دنیاده برنجی حساب اولنور. هندستاننک جوهرلر ایله زینت لنگان بر کبارینی و انگلیزلرنک عادی کیوملر کیونکان بر فردینی کورگانده انسان هیچ وقت اینامق ایسته مزکه، اول کچکنه، آریق، صاری باشلی انگلیز خوجه، و اول جوهرلر ایله زینت لنگان هندلی آنک قلی در. خوجه بولورغه انگلیزلرنک حقلرینک بار: چونکه هندستان کبارلرینک فکرلری اوزلرینی بیزه ب، عیش عشرت ایله مشغول بولوغه، بر برینه قویو قازوغه منحصر در. اما انگلیزلر اتفاق، دقل و فراست ایله حرکت ایترک هر بر اشکه یتشوب، همه وقت فکرلری اوز ملتلرینک منفعت لری خصوصنده اشلامکده در. . . .»

عدیل خان زیاد خان جنابلری باشده استانبول غه وارغان. استانبول ده اول وقت حریت یوق ایدی. شونک ایچونده آنک تزکیه وترکار حقنده یازغان نرسه لرینک کوبسی آنده حریت و اداره مشروطه یوقلینه، اسکی اداره نک

عالمردن محمد فرید وجدی اولسه کرک. اسمنی ذکر ایتدی کمز کتابی مشار الیه وجدی حضرتلری بوندن بر قاچ بیللر مقدم تالیف ایدوب حیات احتیاجاتی، دین و علم، اسلام و دین، مدنیت اسراری، حریت، شخصی و عائلی هم اجتماعی واجبلر، طهارت نفس و مکارم اخلاق، اعتقاد درستلامک، جسم احتیاجاتی کبی مسلمانلره عائد اهمیتلی شیلر یازمشیدی. ایشته مذکور اثر، ذا کر القادری افندی طرفندن کندی لسانمه ترجمه ایدلنهرک «شرق کتبخانه سی» طرفندن نشر اولندی. علمی، ادبی، اجتماعی اولان بورساله نی مطالعه ایتمک و استفاده ایلمک هر کیم ایچون لازم کورلور. هر بر مشهور کتابچیلرده اولنسه کرک. حقی ۳۰ تیندر.

« زمان کالینداری »

اوشبو عدد ترتیب ایدلدیکی وقت قولمهزه ۱۹۰۹ نچی ییل ایچون ترتیب ایدلمش « زمان کالینداری » توشدی. باشندن آخرینه قدر کوز سالوب چیققدق. کچن ییللرغه نسبتله اوشبو ییل کالینداری دخی گوزل ترتیب ایدلمش و کرکلی شیلر درج اولنمشدر. شرف الدین افندی نڭ کندی اشنده نه قدر جدی ونه قدر دقتلی اولدیغینه. اوشبو کالینداری آچیق بر دلیل اولور. بو کالیندار هر بر یازو اوستالنده و هر بر بورتک اولنورغه تیوشلی. مشهور کتابچیلرده و اورنبورغ شهرنده « کریموف - حسینوف » کتاب مجازه سنه ساتلور. حقی ۲۵ تیندر.

فناغنه تأسفدن عبارندر .

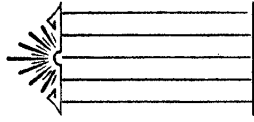
« بوسفور » نی توصیفی حقیقته پک شاعرانه در. عدیل بک استانبولده بر نیچه تورک محرراری و عثمان پاشا کریمه سی مشهور محوره نکار خانم ایله کورشکان. نکار خانم جنابلرینه روسجه بر نیچه سطرلر شعر یازوب تقدیم ایتکان و تورک ملتی نڭ ترقیسی، تورک خاتونلری نڭ تعلیم و تربیه سی حقنه سویلشکان. بوسفور (استانبول بوغازی) حقنده یازغان یرنده بویله دیه در :

« بوسفورنی کوردیگم دن صوگ دنیا ده دخی بونڭ قدر گوزل بر مثلی بولووینه عقلم اینانیدر. دنیا ده عیبسز گوزل اولماز. اما بوسفور عیبسز یارادلمشدر، ظننده من. باقدچه انسان حیران قالور. قدرت فولی دنیا یوزینه گوزللك اولاشکان وقت ده اوز مرحمت نظرینی بوسفورغه باشقه لردن آرتوغراق صالحمشدر . . . »

بوسیاختنامه حقیقه بر ادبی اثر اولدیغندن مطالعه سنی توصیه ایتمه مز. ف. ک.

« مدنیت و اسلام »

قرآن شریفنی اهل اسلام اوزلرینه رهبر ایتمک تیوشلکنی و بوگونک مسلمانلر نڭ خسته لگی نه شیدن عبارت ایدیکنی، اسلام مدنیتی اڭ عالی بر مدنیت اولوب انسانلره سعادت بخش اوله چقی حقنده کوب نصیحتلر ایدن و کوب مقاله و رساله لر تالیف ایدن عالمردن بری ده مصر

مراد و مخارہ

«غوریف» شہرندن:

بوکوندہ روسیہ دہ تاتارچہ معروف اولان مسلمانلرنک تیللری، بیشت وچاپان، چیتوک وکاش، کلہ پوش و قالپاق کبی کیوملری اصل بلغار مسلمانلرنک تیللری و کیوملریمی یا کہ مجوس وقتندن قالمش شیلرمی؟

«یار الله مرادوف»

«شورا»: - تیل حقندہ سوز سویلامک، علم السنہ عالملرینہ (Филологъ لره) مخصوص بر وظیفہ اولسه کرک. مع مافیه ایسکی قبر تاشلرینی و ایسکی بلغار اثرلرینی تفتیش ایدوچیلر، بوکونگی لساننی بلغارلرنک مجوس ایکن وقتلرندن یادکار اولهرق قالدیغنی سویلرلر. ایسکی بلغارلر، ایرانلورل طرفندن «توران» و یونانلورل طرفندن «اسکیت» و «اسکیف» دیه یاد ایدامک اولان قوملرنک ایکنجی براسمی ویا کہ بر شعبه سی اولمغله دنیا ناک ایسکی خلقلرندندر. شوناک ایچون بونلرنک مدنیتلری مجوسیت وقتلرنک اولوب، اسلامه کادیکلری صوگ کوب زمان اوتمازدن دولتلری منقرض اولمشدر. کیوملری ده شول وقتدن قالمش ایسه ده زمان اوزگرمک تأثیری ایله شمدی خیلی اوزگرمشدر. خلاصه: تیللری و کیوملری هم اصل بلغارلر هم ده مجوسیتندن قالمشدر.

قفقازیه ده «غوزنی» شہرندن:

(۱) «ابوالعلاء المعری» رساله سنہ معرینک ولادت ۳۶۳ ده دیه بیان ایدلدیکی صوگ، چچک چیقارمه سی ۳۴۷ ده کوسترلمشدر. بونلرنی جمع

ممکن اولماسه کرک. ۲) مذکور رساله ده ۳۶- ۳۷ بیتلر ده معرینک عصر دشی اولمادیغنی سبب کوسترک شافعی ایله مناظره سی انکار ایدلدیکی حالده آنک استاذی اولان امام محمد ایله مناظره سی تجویز بیورلور. بونک سببی نه در؟

«صادق»

«شورا»: - انچی سؤالده ذکر ایتدیکنز ۳۴۷ رقم مرتب خطاسندن میدانہ کلمشدر. درستی ایسه ۳۶۷ در. ایکنچی سؤالده امام محمد ایله مناظره سنی انکار حقندہ باشقه برسبب ذکر ایدلمه سی سید شریف کبی بیوک ذاتنک شول درجه ده مساهله ایله سوز نقل ایتدیکنه تعجب یوزندن اولمشدر. یوقسه امام شافعی که معاصر اولمغان معرینک آندن مقدم وفات اولان امام محمد که معاصر اولمیه چغنی کندی کندیندن معلوم. (بوسؤال کوبدن آلمش ایسه ده کاغدار آراسنہ یوغالوب طورمشدر).

«آقسو» دن:

بعض اثرلر ده: «الله تعالی اون سکز بیگ عالم یاراتدی» دیه یازلمش سوزوار. عثمان جلیل افندی هم بونی روایت ایتمش (فن تاریخ بیت ۲). اوشبو سوزنک اصلی وارمیدر؟

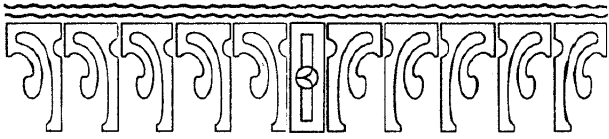
معلم ابن جهاندار فیض الرحمن

«شورا»: - خالق طرفندن صریح خبر اولمادیغندہ بویله شیلرنی بیلمک ممکن اولمازسه کرک. قرآن شریف: «وما یعلم جنود ربک الا هو»، «ویخلق ما لا تعلمون» دیور. یازدیغنز سوز اسرئیلیات جمله سندن اولماسون! فیلسوف محترم ابوالعلاء المعری: «یا ایها الناس کم لله من فلک، تجری النجوم به والشمس والقمر» دیه فضای مالایتناهی ده اولان موجوداتنک حصر وعد تحتنه کریمه چکنی سویلر.

«مالمش» دن :

تیشلوب عوج موینینه قاموت روشنده توشدیکی
واوشبو سبیدن وفات ایتدیکی کتابلرده کورله در .
بوناغ قایو ملکته اولمش وحاضرنده وارمیدر ؟
.....

«شورا» : - عوج حقنه اولان حکایتلرنک
اصلی اولمق شوپله طورسون حتی کندیسیده
وهمی بر شخص اولوب دنیاچه وجودی یوقدر
دیورلر . هر بر آدمک سوزینه اشانمق جائز
اولادیغی کبی هر بر کتاب سوزینه ده انابت ایدماز .

سوغه

روس و آمریکا معلملری

روسیده ابتدائی اشقولا معلملری اورتا
حساب ایله یلنه ۲۴۰ صوم وظیفه آلالر . آمریکا
ده غی معلملر ایسه ۱۳۲۰ صومغه خدمت ایتلر .
بیش یارم مرتبه قیمت دیمکدر . طبیعی ، معیشتی
تأمین قیلنغان ، تلاسه نه قدر کتاب و ژورناللر
اوقوب معلوماتن آرتدرغه قولندن کیلگان
آمریقالی معلم یاخشیراق اوقوتا آادر .

مکتب کوبه و گه توشسون ؟

اصول تریبه علماسی روسیده اول مکتبلری
نک اوشبو صوماغه توشوی مطلقا لازم دیلر :
بناسی آز دیگانه ۱۲۰۰ صوملق بولسون .
ییللق مصارفی : دین معلمینه ییلغه ۶۰ صوم ؛
معلمگه ۳۰۰ صوم ؛ کتاب و امثالی نرسه لرگه ۴۰
صوم ؛ کتبخانه گه ۱۵ صوم ؛ جلیتو هم یاقترتو

« هیئت جدیده » نی قرآن شریف که تطبیق
ممکنی ؟ ممکن ایسه قرآنده وارد اولان سبع
سموات ، ومن الارض مثلهن ، وفتح السماء
فكانت ابوابا کبی آیتلرنی وشمس حرکتنه دلالت
ایده چک خبرلرنی تاویل ممکنی ؟

ع . د .

«شورا» : - تاویل ایسه ظاهرینه حمل ممکن
اولمغان آیتلرده اولور . مذکور آیتلر ایله هیئت
جدیده نی جمع ایتمک حقنه مشکلاک کور و کزنک
سبیلرنی آکلماقدق . شونک ایچون جواب
یازارغه ممکنک کورلمادی .

«تنوش» دن

«شورا» ده یازمش اولدیغکز «سرای»
شهرینک خرابه سنی اوشبو کچن جای کونی
واروب کوروب یوردم . اوج یرده مسجد اورنی
وار . بو مسجدر ابن بطوطه تعریف ایتمش
جامعلر اولسه کرک . اوزونلقلری ۴۰ و کیکلکلی
۳۰ ساژین مقدارنده تخمین ایدلدی . نیگز
ومحرابلری آچبق روشده بیلنوب طورالر .
«سریف» شهرینک آخوندی وبر نیچه معتبر
فارتلری ایله برلکنده تفتیش ایدوب یوردک .
ابن بطوطه طرفندن خبر ویرلمش «قبة المذهب»
اثری اولسه کرک دخی بر شی تابدق . غایت
زینتلی ومحکم روشده صوغولمش کیر بچلرده وار .
امام ومدرس بهاء الدین .

«طرویسکی» شهرندن :

عوج بن عنق بر فرسخ مربعدنه اولان
تاغنی کوتاروب موسی پیغمبر قومی اوستنه
واردیغی وناشلارغه قصد ایتدیکی ساعت تاغ

مناسب کوررلر ہمدہ: «فس، قزل توسلی اولدیغندن دشمنه یراقدن کورلور، یغمور اولسه بوز ولور، تیرلگان وقتده عسکرلر نڭ یوزلرینه قزل بویاوی یوغار۔ اما بورکده بویله مخدورلر یوقدر، خصوصاً اوچوز توشار» دیبورلر۔

◆◆ پاریز ایلہ نیورق آراسنہ اولاق چبقسز تیلیغرامنڭ استانسہسی ایفل قلسنہ یاصالاقدر۔
◆◆ انکلیز عالمرندن بر ذات آشلامق ایلہ یالقاوی بترمک اصولنی تابمشدر۔ بونڭ اصولی ایلہ آشلاندیغنده پک یالقاو آدملرده شادلق و تیزلک ایلہ اش اشلرگہ دوام ایتدیکلری تجربہ اولنمشدر۔

◆◆ ایتالیا عالمرندن بر ذات اوشبو کونلرده آمریکا ایلہ آوروپا آراسنہ تیلیفون اشلانمک حقنہ اجتہاد ایتدر۔

◆◆ غراف طولستویڭ ۸۰ ییللق بایرامنی تبریک ایدوب چین مملکتی ادیبلری تشکر نامہ کوندرمشلر و غرافنڭ نہ قدر اثری وار ایسه جملہسینی چین لسانینہ ترجمہ ایدرگہ قرار ویردیکلرینی بیلدرمشلر۔

۶۰ صوم؛ استورث ۴۵ صوم؛ ریہونت ۳۰ صوم۔
جمعسی ییللق مصارف ۵۵۰ صوم۔

اؤفا

اؤفا شہرنده ایرلر غیمناز یه سنہ ۵۰۰ اوقو۔
چیدن مسلمانلر ۲۲؛ ریالنی اوچیلشچہ ۳۰۱
اوقوچیدن مسلمانلر ۷؛ خصوصی غیمناز یه ۲۵۰
اوقوچیدن مسلمانلر ۱۲؛ دورت صنفلی شہر
اشقولاسنہ ۲۵۰ اوقوچیدن مسلمانلر ۴ دانہ در۔
«معلومات»

قزان

مسلمان شاگردلر: دارالفنونہ ہر تورلی شعبہ لردہ ۱۳؛ ریالنی اوچیلشچہ لردہ ۱۱؛ رسم مکتبنہ ۲؛ تجارت مکتبنہ ۱۴؛ فیلدشرسکی اشقولادہ ۲؛ خصوصی فورسہ ۹؛ شہر اشقولا۔
لرنہ ۴؛ خصوصی معلملردہ اوقوچیلر ۲۵؛
ریجنوی اوچیلشچہ ۱؛ بوخالتیریا فورسلرنہ ۹؛ تاتارسکی اوچیتلسکی اشقولادہ ۹۰؛ ابتدائی اوچیلشچہ لردہ بالالر تخمینا ۳۰۰۔

ترکیہ دہ عسکری کمیوہار

قزل توسلی فسنی ترکیہ عسکری کبی منتظم بر عسکر ایچون مناسب کورمادیکلری سبیلی ترکیہ غزتہلری بونڭ یرینہ بورک کیمنکی

محرری: رضا الدین بن فخرالدین۔

ناشرلری: محمد شا کر و محمد ذاکر رامیینار۔

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان علمی و ادبی مجموعہ در۔

آبونہ بدلی: سنہ لک ۴، آلتی آیلق ۲، روبلہ ۲۰ کاپک۔

«وقت» برلن برگہ آلوچیلرغہ: سنہ لک ۷، آلتی آیلق ۳، روبلہ ۸۰ کاپک در۔

Адрес: Редакция журнала „ШУРА“ г. Оренбургъ.

«شورا» جموعەسىنى اوقوچىلرە:

ھەر عددىدە مشھور ذاتلاردىن بىرىنىڭ تەرجىمە ھالىنى يازمىق نىيىتى بىلەن «شورا» جموعەسىدە «مشھور آدمىلەر ۋالوغ ھادىئەلەر» اسمىدە بىر باب ئاچمىشىدى. ئاڭ ئايلىق چىقىمىش عددىدە «بىلغار» خانلىرىدىن ئاۋل مرتبە رەسمىي ھالدا ئىلان قىلىنغان جەھەتتە «شورا» جموعەسىنى تېرىك يازدىق. بۇندىن سوڭ ئايسە ئوزمىگە ئائىد اولدىقلىرى جەھەتتە «دەشت قىچاق» ۋ «قىزان» ولايتلىرىدە ھەم سورمىدە اولان خانلىرىنىڭ ئاڭ مشھورلىرىنى يازوب كەچمەك فەكرى بىلەن بىرگە، جەننى بىك ۋ ئوزباك كىبى خانلار تەرجىمەلىرىنى ذەكر ايتىدەك. لېكىن «شورا» اوقوچىلىرى خانلىرىنىڭ تەرجىمەلىرىنى بويلا روشدە ئانتخاب طارىقى بىلەن ذەكر ايدىگە قىناعت ايتماي بىلكە مرتب يازامقلىرىنى موافق كوردىكارى كەمەش مەكتۇبلىرىدىن مەلۇم اولدى. شۇنىڭ ئىچىن بىلار «دەشت قىچاق» ھۆكۈمىتىدە اولان سوڭ خانلىرىنى ۋ قىزان خانلىرىنىڭ جەمەسىنى مرتب اولەرق ذەكر ايدىرگە كەشىدەك.

دەشت قىچاق ھۆكۈمىتىدە اولان سوڭ خانلار تەرتىب بىلەن ذەكر ايدىلدىكى سوڭ، فائىدە، ھام اولسون ئىچىن ئايلىق خانلار ھەم بىر قالمىدى ذەكر ايدىلمىگە لازىم كورلەردى. شۇنىڭ ئىچىن «يادكار خان» تەرجىمەسى ھام اولدىغى سوڭ «دەشت قىچاق» خانلىرىدىن، ذەكر ايدىلمىدى قالمىش خانلار ۋوزىرلىرىنى يازوب كەچمەك قىلىندە مەز. شىمال تەركىزىنىڭ ھالىرىنى دىخى گوزل بىلورگە ياردەمى اولە چىقىدىن مشھور چىنگىز خان تەرجىمەسى ذەكر اولنورغە تىوشلى.

بۇندىن سوڭ ئوز نوبەتلىرى بىلەن قاسم ۋ قىزان، ئىستىرخان، ۋ قىرىم خانلىرى، ئىسلاملاردا مشھور مەھبۇلارنىڭ مۇسسۇلىرى، مەفسىر ۋ مەھتۇبلىرى، ئادىب ۋ فىلسوفلىرى، ھافىز ۋ مۇرخىللىرى، خەلىفە ۋ پادىشاھلىرى، سۇلتان ۋوزىرلىرى ئاراسىدە شەھەت چىقارمىش ذاتلار ھەمىشە يازىلنوب طورلور.

«شورا» دە يازىلغۇچى تەرجىمە ھاللىرى يالغۇز بىر ئىككى كىتابدىن ئالتۇق طارىقى بىلەن يازىلمىدى بىلكە ئىتلىق ئىشلەردىن ئانتخاب ايدىلور، دوست ۋ دىشمنلارنىڭ سوزلىرى بىر بىرە كىتورلوب مەھكەمە ۋ تەنقىد ايدىلدىكى سوڭ درج اولنور. اوشىنداق باشقە بابلىرى ھەم اوشۇبۇ نىسبەتدە ئىسلاھ قىلىنور. قەلم ۋ ادب اصحابى ئىچىن «شورا» بىتلىرى ھەر ۋاقىت ئاچىقدۇر. ھەلىمى ۋ ادبى، مىلى ۋ فەنى، تەنقىدى ۋ اجتماعى مەقالەلەر ھەمدە مەدرىسە ۋ مەكتەپلەردىن، دەرس ۋ مەلۇماتلارغا دائىر فائىدەلى افكار ۋ ئايجەلەر تەشكىر بىلەن درج اولنور. مەناسىز مەجادلەر، ئادىبىز تەبىرلەر، اخلاق ۋ تەربىيەگە مەنەفى جەھەتلەر اغراض شەخسىيەلەر ئىچىن قەتئىي ھالدا «شورا» دە ئورن بوقۇردى. ئاگر دە ادب ۋ ھەسەن سەلوك يولىدە مەثال اولە بىلور ئايسە «شورا» كەندىنىڭ ئاڭ بىرئىچى مەطلۇبە ئىشەش اولور.

رضاءالدين بن فخرالدين.

اوارەون :

♦♦ واجتماعى حاللره دائرشيلر يازوگزمطلوبدر .
♦♦ معلم عبیدالله افندیگه : آندى ، وقتى
ایله یازلنور .
♦♦ منصور افندیگه : رسالهگزم «شورا» ده
نشر اولنهچقدر .
♦♦ نوراحمد افندیگه : مکتوبگزم آندى
موجبى ایله عمل ایدلنور .

♦♦ آخون زادهگه : مقالهگزم باصلنهچقدر .
♦♦ عبد الله افندیگه : چیرمیش ایله اولان
مخاورهگزم درج اولنهچقدر .
♦♦ عید نمازنده سویلانمش نصیحت ، پک
اوزون اولدیغى سببلى باصلمادى . علمى ادبى

оглавление بو عدد «شورا» نڭ مندرجهسى :

یادگار خان . قراننگ صوڭ خانى . - توحید ، حیات ، اسلام . امام ومدرس
سرور الدین . - حجاز تیمر یولى هم خریطهسى . - ترکستان ولایتنده آثار
عتیقه . احمدجان بیکتیروف . - ایسكى مسلمانلرده کتبخانهلر . - بخارا .
عبد الکریم سعیدوف . - بیوڭ فیلسوف ژان - ژاق روسسو . رقیب
رقیبوف . - سیاحت خاطرهلرلى . ی . آچورا اوغلى . - آمریقادا بالالر
تریپهسى . - صبى (شعر منثور) ، بللو . دردمند . - دوستم آچوقراقلى یه .
(شعر) مدرسئ حسینیه معلملرندن قاضى زاده حسن نوری . - ادبیاتمزم . رومان
وحکایتلر ، محرر ومترجملر . ف . ک . - آوروپا سیاحتى . (کتاب) . ف .
ک . - مدنیت واسلام . (کتاب) . - زمان کالیندارى . مراسله ومخابره .
«غوریف» شهرندن یار الله مرادوف . «غروزنى» شهرندن ادیب محترم صادق
افندی . آقسودن معلم فیض الرحمن بن جهاندار . مالئژدن ع . د . «تتوش»
شهرندن امام ومدرس بهاء الدین . «طرویسكى» شهرندن روس
وامریقا معلملرلى . - مکتب کوبموگه توشسون؟ - اؤفا هم قزان شهرنده
حکومت مکتبلرنده اوقوچى مسلمانلر حسابى . - ترکیه ده عسکرى کیوملر .

بره ملب نسخهسى ۲۰ تین * استانبولده ۱۰۰۰ پاره در .

اورنبورغده «وقت» مطبعهسى

Тип. газеты „Вакъъ“ въ Оренбургѣ.

۱۹۰۹ - ۱۹۰۹